

TÜRKİYE CUMHURİYET
MERKEZ BANKASI

29 NİSAN 1954 TARİHLİ
HİSSEDARLAR GENEL KURULUNA
SUNULAN

1 9 5 3

Yirmiikinci Hesap Yılı Hakkında
İDARE MECLİSİ ve MURAKABE KOMİSYONU RAPORLARİLE
BİLÂNÇO ve KÂR ve ZARAR HESABI

A N K A R A

---

1 9 5 4

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
İDARE MECLİSİ

Reis	Kemal Zaim Sunel
Üye	Prof. Refii Şükrü Suvla
”	Ferit Nazmi Gürmen
”	Mahmut Nedim Gündüzalp
”	Prof. Kâzım Köylü
”	Rıdvan Taşkın
”	Raif Meto
”	Calip Serter

MURAKABE KOMİSYONU

Murakıp	Cevdet Özgür
”	Ali Rıza Reymen
”	Semih Beken
”	Mümtaz Ulusoy

GENEL KURUL GÜNDEMİ

- 1 — Bankanın 1953 yılı İdare Meclisi ve Murakabe Komisyonu raporlarının okunması, Bilânçonun ve Kâr ve Zarar hesabının tasdik ve kabulü, kârın teklif gereğince dağıtılması ve kanunen ilgili olanların ibrası;
- 2 — Müddetleri biten Murakıplar yerine:
  - a) B-C sınıfı hissedarları tarafından bir Murakıbın seçilmesi,
  - b) D sınıfı hissedarları tarafından bir Murakıbın seçilmesi.

1953

Yirmiikinci Hesap Yılı

İDARE MECLİSİ RAPORU

Sayın Ortaklar,

Bankamızın Yirmiikinci hesap devresine ait muamelâtin neticelerini gösteren 1953 yılı Bilânçosu ile Kâr ve Zarar hesabını tetkik ve tasvibinize arzeder, Yüksek Hey'etinizi saygı ile selâmlarız.

Bu muamelelerin tetkikine başlamadan evvel son yıla ait iktisadî hadiseleri toplu olarak gözden geçirmekte fayda görüyoruz.

— I —

DÜNYA İKTİSADİ VAZİYETİ

1953 senesi de, harp sonu mes'eleleri halledilemeden sona ermiştir. İkinci Dünya Harbinin fiilen nihayet bulmasından sekiz sene geçtiği halde, gerek Avrupa'da, gerek diğer bölgelerde barışın tesisi mümkün olamamış, iki büyük bloka ayrılmış olan dünya, yine vakit vakit endişe ve gerginliklerin tazyiki altında bunalmakta devam etmiştir.

Bununla beraber, bilhassa senenin ikinci yarısında, siyasî gerginlikte hissedilir bir gevşemenin meydana geldiği de bir hakikattir. Kore'de fiilî muhasemata nihayet veren Mütareke Anlaşmasının imzalanması bunda mühim bir âmil olmuştur. Bu arada Batı Devletleri de aralarındaki işbirliğini kuvvetlendirme yolunda gayretlerini artırmışlardır. Schuman Plânı çerçevesi içinde müşterek kömür, demir ve demir artıkları piyasasının 10 Şubat, çelik piyasasının 1 Mayıs 1953 tarihinde açılmış olması bunun bariz delillerinden birini teşkil etmiştir.

Buna mukabil, Almanya ve Avusturya mevzuunda umumî müzakere yolu ile barışa varmak gayesini istihdaf eden gayretler akamete uğramış, Çin Hindistanında savaş bütün şiddetiyle devam etmiş, komşumuz İran iç kargaşalıklara sahne olmuştur. Senenin kayda değer diğer hadiseleri

arasında, Mısır'da Krallığın ilgasıyla Cumhuriyetin ilânı, İspanya ile Birleşik Amerika Devletleri arasında askerî, iktisadî yardım ve müşterek korunma anlaşmalarının imzası zikredilebilir.

Bölgemizdeki istikrarı sağlamlaştırmaya matuf çok ehemmiyetli bir gelişme de sulh idealine bağlı Yunan ve Yugoslav Devletleriyle Hükümetimiz arasında imzalanan ve barış yapısının temel taşlarından birini teşkil ettiği muhakkak olan Balkan Dostluk Paktının tahakkuk etmiş olmasıdır.

Milletlerarası siyaset sahasında kararsızlıklar devam ederken iktisadî sahada da, hemen bütün memleketlerde sık sık mubadele ve ödeme zorlukları, fiyat temevvüçleri, piyasa talepleriyle istihsal artışları arasında ahenksizlik gibi müşküller görülmüştür.

Kore Harbinin tevlit ettiği yüksek konjonktür devresi 1951 senesi sonlarında nihayete erdikten sonra, umumî talep hacminde görülen duraklama; toptan eşya fiyatlarıyla, başta pamuk ve buğday olmak üzere, ham madde ve gıda maddeleri fiyatlarında kaydedilen tenezzüller; ticarî mubadelelerin yavaşlamasını ve ticaret hadlerinin ham madde müstahsili memleketler aleyhine dönmesini mucip olmuştur. Neticede ham madde müstahsili memleketler dış tediyelerinde mühim zorluklarla karşılaşmışlar, altın ve döviz ihtiyatları erimeye başlamış ve bu yüzden bir takım tahdit tedbirlerine başvurma zarureti hasıl olmuştur. Bu vaziyet 1952 senesi boyunca devam etmiş, sınıflar istihsal ise bir evvelki seneye nisbetle mühim bir gelişme kaydetmemiştir.

Tetkik mevzuumuz olan 1953 yılında istihsal faaliyeti muhtelif sektörler arasında farklı bir manzara arz etmiştir. İnşaat sanayii ve ona bağlı tâli sanayi kollarında, harpten sonraki muazzam ihtiyaçlar henüz tamamen tatmin edilmemiş bulunduğundan, ehemmiyetli bir faaliyet kaydolunmuştur. Buna mukabil ağır sanayi ile teçhizat sanayiinde bir gerileme olmuştur. İstihsal miktarı umumiyetle evvelki seviyelerini geçmiş olmakla beraber, yeni siparişler azalmıştır. İstihlâk maddesi istihsal eden sanayi kollarında 1950 ve 1951 senelerinde birikmiş olan mamûl madde stokları erime yoluna girdiğinden, istihsal faaliyetleri hızlanmış, fakat bir sene evveline nazaran tezayüt etmiş olan istihsal yanında talep hacmi zayıf kalmıştır. Mevcut ihtiyaçların, istihsal seviyesinin dúnunda kalması, piya-

salarda geniş ölçüde alıcıları hâkim kılmış ve rekabet şartlarını ağırlaştır-
mıştır. Senenin ikinci yarısında Birleşik Amerika Devletleri iktisadî faali-
yetlerinde hafif bir yavaşlama kaydolunmuş, fakat, Batı Almanya ve İn-
giltere gibi bazı Avrupa memleketlerinde iktisadî faaliyet senenin ikinci
yarısında hızlanarak sene nihayetine kadar canlılığını muhafaza
etmiştir. Bundan başka, Batı Avrupa memleketlerinde İkinci Dünya Harbi-
nin sonundan beri hissedilen dolar sıkıntısı 1953 yılında ehemmiyetli nis-
bette hafiflemiştir.

Ham madde ve ziraî mahsul fiyatlarıyla sınaî istihsal mevzularında
ve dış tediyelerde kendini göstermiş olan bu umumî temayüllerin, millet-
lerarası münasebetlerde beklenmedik inkışaflar kaydedilmediği takdirde,
1954 senesinde de devam etmesi muhtemeldir.

1952 senesi zarfında tedricî fakat devamlı bir şekilde tenezzüller kay-
deden ham madde fiyatları, sene nihayetinde Kore Harbi arifesindeki fi-
yat seviyesine indikten sonra, cüz'î bir tereffü göstererek, 1953 yılına inti-
kal etmiştir. 1953 yılının en bariz hususiyeti, ham madde fiyatlarının, bazı
maddeler müstesna, devamlı bir düşüş arzemiş olmasıdır. Sene içinde vu-
kua gelen bu tenezzüller mezkûr fiyatları Kore Harbi arifesindeki seviye-
den de aşağıya düşürmüştür.

**Ham madde
vaziyeti**

1953 senesi Aralık ayı sonundaki kotasyonlara göre, fiyat tenezzül-
lerinden en ziyade müteessir olan üç madde, kauçuk, kalay ve çinkodur.
Fihakika, bu maddelerin fiyatlarında, 1952 senesi sonuna nazaran % 19-36
nisbetinde düşüşler kaydolunmuştur. Bu tenezzülleri bakır ve kurşun fi-
yatlarında sırasıyla % 16,58 ve % 7,6 nisbetlerindeki düşüşler tâkip et-
mektedir.

Sene içinde başta pamuk ve buğday olmak üzere, ziraat mahsulleri
fiyatları da 1952 vasatilerine nazaran ehemmiyetli nisbette düşmüştür.

Sterlin sahası mallarından bir kaçı, muhtelif sebeplerle, bu umumî te-
mayülde bir istisna teşkil etmiştir. Pakistan jüt istihsalini tahdit ettiğin-

den, bu malın fiyatları Kasım ayı sonunda, 1952 nihayetindeki fiyatlara nazaran, % 32 nisbetinde bir tereffü kaydetmiştir. Çay, kakao ve kahve rekolteleri her seneden daha az olduğundan bu maddelerin de fiyatları ehemmiyetli tereffüler kaydederek, umumiyetle 1952 senesi fiyatları üstünde seyretmiştir. Bu suretle dolar ve sterlin sahaları ham madde fiyatları arasındaki disparite bir miktar zail olmuştur.

İkinci Dünya Harbinden beri ilk defa 1952 senesinde kendini hissettiren ham madde bolluğu, 1953 senesinde daha da artmıştır.

Hububat istihsalinde olduğu gibi, yün ve pamuk istihsalinde de bir yükselme kaydedilmiştir. Maden istihsalinde de sene içinde inkişaf etmiş, pik demir ve ham çelik istihsallerinde ehemmiyetli artışlar görülmüştür. 1953 senesinde dünya ham petrol istihsalini yeni bir rekor tesis ederek, 1952 senesine nazaran 33 milyon tonluk bir artışla 654 milyon tona baliğ olmuştur. Bu artış, İran petroleri işletilmediğine göre, Kuveyt ve Irak petrol sahalarındaki istihsal fazlalığı ile temin edilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Avrupa Kömür ve Çelik İttihadına dahil bulunan memleketlerin kömür istihsalinde kayda değer bir inkişaf sağlanmıştır. Birlik, Amerika'dan senevi 15,5 milyon ton kömür ithal etmek mevkiinde iken, 1953 yılında bu miktar 6 milyon tona düşmüştür.

Ham madde istihsal ve arzında müşahade edilen bu genişliğe mukabil, talepler, muhtelif sebepler yüzünden umumiyetle zayıf olmuştur. Filhalka, 1953 yılı içinde iktisadî bir (dépression) vuku bulması ihtimali, alıcıyı temkinli davranmağa sevk etmiş, stoklar elden çıkarılarak muhtemel bir çöküntüye karşı hazırlıklı davranılmıştır.

Netice itibariyle, 1953 senesi, ham madde arzı bakımından bir bolluk senesi olmuştur. Bunun bariz bir delili de, 1950 senesinde 28 memleketin iştirakiyle teşkil olunup nedret arzeden maddeleri, âza memleketlere ihtiyaç nisbetinde tahsis etmekle vazifeli bulunan Beynelmillel Emtia Komisyonunun 31.12.1953 de faaliyetine nihayet vermiş olmasıdır.

1953 senesinde sanayi faaliyetlerindeki inkişaf evvelki yıllara nazaran yavaşlamış olmakla beraber, senelik vasatiler itibariyle, sanai istihlal bir sene evveline nisbetle daha yüksek bir seviyede seyretmiştir.

Snai İstihlal

1948 senesi indeksi 100 itibar olunduğu takdirde, Amerika Birleşik Devletleri 1952 yılı sanai istihlal indeksi vasatîsi 119'dan 1953'de 129,5'e (11 aylık), İngiltere'nin 114,0'dan 120,2'ye (10 aylık), İtalya'nın 146,9'dan 158,2'ye (10 aylık), 1950 yılı 100 itibariyle Batı Almanya'nın 127,5'den 137,9'a (11 aylık) ve Japonya'nın 144,5'den 174,3'e (10 aylık) yükselmiş olduğu görülmektedir. Sanai istihlali 1952 yılına nisbetle tenezzül arzeden yegâne sanayi memleketi Fransa'dır. 1948 yılı 100 itibariyle bu memleketin sanai istihlal indeksi vasatîsi 1952'de 130,5 iken 1953'de 124,6'ya (10 aylık) düşmüştür.

Toptan eşya fiyatları indeksi, ham madde fiyatlarındaki umumî temayüle uyarak, sene içinde tedricî tenezzüller kaydetmiş, bazı memleketlerde de bu indeks aksine bir istikamet almıştır. 1948 yılı 100 itibariyle toptan eşya fiyatları 1952 senesi vasatîsi, Amerika Birleşik Devletlerinde 107'den 1953'de 105,3'e (11 aylık), Avusturya'da 253'den 238,6'ya (10 aylık), Batı Almanya'da 114'den 111,7'ye (10 aylık), Hollanda'da 140'dan 134,5'e (9 aylık), 1949 yılı 100 itibariyle Fransa'da 145'den 138,2'ye (11 aylık) düşmüş bulunmaktadır. Diğer taraftan, yine 1948 yılı 100 itibariyle bu fiyatların 1952 vasatîsi İngiltere'de 149'dan 149,3'e (11 aylık), İspanya'da 164'den 175'e (10 aylık), Brezilya'da 172'den 187,5'e (10 aylık), 1950 yılı 100 itibariyle Yunanistan'da 121'den 139,6'ya (11 aylık) yükselmiş bulunmaktadır.

Toptan eşya
fiyatları indeksi

1953 senesinde, ziraatte ve bir dereceye kadar sanai istihlalde kaydedilen inkişafa muvazi olarak, istihdam hacmi de 1952 senesine nazaran artmış bulunmaktadır. Filhakika, belli başlı sanayi memleketlerinde işsizlik bir sene evveline nisbetle bir miktar azalmıştır. 1948 yılı 100 itibariyle Amerika Birleşik Devletlerinde 1952 senesi işsizlik indeksi vasatîsi 2,6'dan

İş gücünün
istihdam hacmi

1953'de 2,4'e, İngiltere'de 2,1'den 1,6'ya (10 aylık), Danimarka'da 12,4'den 9,1'e, Kanada'da 2,5'den 2,4'e (10 aylık), 1950 yılı 100 itibariyle Almanya'da 8,4'den 6,7'ye (10 aylık) ve Japonya'da 1,25'den 1,19'a (10 aylık) düşmüş bulunmaktadır. İsviçre'de ise 1948 yılı 100 itibariyle 0,9 olarak (10 aylık) aynı seviyede kalmıştır.

Ücretler

1953 senesi içinde ücretlerde de, artan istihlal ve azalan işsizliğe muvazi bir yükselme kaydedilmiş bulunmaktadır. 1948 yılı 100 itibariyle Amerika Birleşik Devletlerinde 1952 ücret indeksi vasatîsi 124'den 1953'de 131'e (11 aylık), Kanada'da 139,6'dan 144,9'a (10 aylık), İngiltere'de 122,6'dan 127,5'e (11 aylık), İtalya'da 134,9'dan 143,2'ye (11 aylık) ve Hollanda'da 121,5'den 123,1'e (11 aylık) yükselmiş bulunmaktadır.

Geçinme indeksleri

Geçinme indeksleri yine bir çok memleketlerde yükselmeğe devam etmiştir. 1948 yılı 100 itibariyle 1952 senesi vasatîsi Birleşik Amerika'da 110'dan 1953'de 111,3'e (10 aylık), İngiltere'de 126'dan 130'a (11 aylık), İsveç'de 129'dan 130'a (11 aylık), İspanya'da 125'den 127,3'e (10 aylık), Hollanda'da 122'den 122,5'e (10 aylık), Yunanistan'da 146'dan 157'ye (10 aylık) ve Brezilya'da 133'den 160'a (8 aylık) yükselmiştir.

Kredi ve para politikası

1952 yılında bazı memleketlere inhisar eden ucuz para ve daha serbest kredi politikası, 1953 sonbaharında umumî bir temayül şeklinde tezahür etmiştir.

Sene içinde resmî iskonto haddini, üç merhalede, % 6'dan % 4'e indiren Avusturyadan başka, Belçika, Danimarka, Hollanda, İsveç, Batı Almanya, Fransa ve İngiltere resmî iskonto rayiçlerinde % 1/4 - 1 nisbetinde indirmeler yapmışlardır. Resmî iskonto haddinde yükseltme yapan yegâne devlet Birleşik Amerika'dır. 1952 yılında kredi takyitlerinin hafiflemesi neticesinde meydana gelen kredi şişkinliğini izale maksadiyle hare-

ket eden Amerika, 16.1.1953 tarihinde resmî iskonto rayicini % 1,75'den % 2'ye yükseltmiş, ancak bir müddet sonra da, bu yükseltmenin para ve kredi piyasasında tevhit ettiği darlığı (open market) muameleleri ve diğer tedbirlerle tahfif ve tādile tevessül etmiştir.

Bilhassa Batı Avrupa memleketlerinde göze çarpmakta olan bu ucuz para ve kolay kredi politikasının hâkim unsurunu, gerilemiş olan Kore konjonktürü muvacehesinde iktisadî faaliyetlerde müşahede olunan durgunluğun izalesi arzusu teşkil etmektedir.

1953 Temmuz ayında yerini «Dış Muameleler İdaresi» ne bırakan Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtının 1952 - 53 devresi zarfında Avrupa'ya yaptığı yardımların tutarı 1.358,6 milyon dolardır. Bu miktar 1951 - 52 devresi yardımlarına nisbetle 127,6 milyon dolar noksandır. Bu suretle 1952 - 53 devresi sonuna kadar İktisadî İşbirliği ve Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtlarının askerî, iktisadî ve teknik yardımları tutarı 34 milyar dolara baliğ olmaktadır.

**Karşılıklı Güvenlik
Teşkilâtı**

Amerikan Kongresi, 1953 senesinin Temmuz ayından itibaren faaliyete geçen Dış Muameleler İdaresi emrine verilmek üzere 1953 - 54 devresi için 5,1 milyar dolar miktarında bir tahsisat kabul etmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Dış Muameleler İdaresi, Amerikan sermayesinin, iktisadî kalkınma safhasında bulunan memleketlerin yatırım ihtiyaçlarına tevcihi çarelerini araştırmaktadır. Bu suretle, Amerikan yardımının azalmasından ve ileride kesilmesinden mütevellit boşluk doldurulmuş olacaktır.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına âza olan devletlerin sayısı, 30 Haziran 1953 tarihinde sona eren hesap devresi zarfında, Batı Almanya, Japonya ve Ürdün'ün iltihakiyle 54'e, taahhüt olunan sermaye miktarı da 9,036 milyar dolara yükselmiştir.

**Milletlerarası
İmar ve Kalkınma
Bankası ikrazatı**

Banka bu devrede de ikrazatına devam ederek 9 memlekete cem'an 178,6 milyon dolarlık kredi açmıştır. 1953 senesinin ikinci yarısında açılan 190 milyon dolarlık ikrazat da nazara alınırca, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının faaliyete geçtiği tarihten tetkik mevzuumuz olan yıl nihayetine kadar açtığı krediler yekûnunun 1.781 milyon dolara baliğ olduğu görülür.

Sene içinde Bankanın tâkip ettiği ikrazat politikasında Amerikan dolarından başka paralar üzerinden yapılan ikrazata daha fazla yer verildiği gibi, kredi tutarlarının istimal edildikleri piyasalar bakımından da evvelki senelere nazaran diğcr memleketlerden daha büyük ölçülerde istifade olunmuştur.

Yine aynı devre zarfında, kredi menabii genişletilmek maksadiyle Birleşik Amerika ve İsviçre piyasalarında müteaddit tahvil emisyonları yapılmıştır. Bankanın faaliyete başladığı tarihten 1953 nihayetine kadar çıkardığı tahvilât yekûnu 653,5 milyon dolardır.

Sene içinde muhtelif âza devletler taahhüt bakiyelerini millî paraları üzerinden Bankanın emrine tahsis etmiş olduklarından, dolardan başka paralar üzerinden Banka emrinde mevcut miktar yeniden 26,6 milyon dolar artmıştır. Bundan başka, İngiltere, Sterlin sahasında İmparatorluk Camiasına mensup memleketlerde tatbik olunacak projelere sarfedilmek üzere, 6 senelik bir devre zarfında Bankanın emrine 60 milyon İngiliz lirası tahsisini kabul etmiştir.

Hususî teşebbüsün, beynelmilel malî imkânlardan Devlet garantisi araya girmeksizin faydalanmasını istihdaf eden bir Milletlerarası Finansman Müessesesinin kurulması mevzuu bu sene de tetkik olunmuştur. 1953 senesi Mayıs ayında Banka tarafından bu mevzuda Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Ekonomik ve Sosyal Konseyine verilen raporda «mevzuun tetkikine devam olunmakla beraber, kâfi derecede malî yardım temin olununcaya kadar bir teşebbüste bulunulmıyacağı» belirtilmiştir.

30 Haziran 1953 tarihinde üçüncü yılını tamamlayan Avrupa Tediye Birliğinin faaliyeti, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı Konseyi tarafından bir sene müddetle temdit edilmiş bulunmaktadır. Birliğin kuruluş anlaşmasında bu münasebetle esaslı bir tâdil yapılmış değildir. Ancak, faiz hadleri, alacaklı memleketler lehine bir miktar yükseltilmiş ve ilâve kotalarda da bazı ayarlamalar yapılmıştır.

Avrupa Tediye
Birliği

Birliğe dahil memleketler arasındaki tediye durumu, 1952 - 53 devresinde, bundan evvelki devrelere nisbetle daha muvazeneli bir manzara arz etmiştir. 1952 - 53 devresinin ilk 9 ayında avrupalılararası ticaret, fiyat tenezzülleri neticesinde, bir evvelki devrenin 9 ayna tekabül eden zamana nazaran kıymet itibariyle % 2 1/2 nisbetinde azalmış bulunmakla beraber hacim itibariyle % 3 nisbetinde artmıştır.

Milletlerarası ticaret mevzuunda 1953 yılının kayda değer diğer bir hadisesi de, Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşmasının geçen Ekim ayında, Japonya'nın da iltihakiyle 30 Haziran 1955 tarihine kadar temdit edilmiş olmasıdır.

Milletlerarası Para Fonu, 1952 - 53 hesap devresinde de, kuruluşuna ait anlaşmanın çizdiği esaslar dairesinde faaliyetine devam etmiştir.

Milletlerarası
Para Fonu
faaliyetleri

Bu devre zarfında Japonya, Batı Almanya, Ürdün ve bilâhare Birmanya'nın iltihakı ile Fona âza bulunan devletlerin sayısı 55'e ve kotalar yekûnu da 8.738,5 milyon dolara yükselmiştir.

Tediye muvazeneleri muvakkat açık kaydeden âza devletlere Fon kaynaklarından yardım mevzuunda 19/6/1952 tarihinde ilk defa Belçika lehine kabul edilen kolaylık, İdare Hey'etinin 1/10/1952 tarihinde aldığı prensip kararıyla bütün üye devletlere teşmil edilerek, tediye muvazenelerinde vukuu muhtemel muvakkat açıkları karşılamak üzere, müracaatta bulunacak âza memleketlere, önceden tesbit edilecek süre ve miktarlar üzerinden, emre hazır bir carî hesap açılması imkânı sağlanmıştır. 1953 senesi zarfında daha müsait bir zihniyetle hareket eden Fon İdare Hey'eti, Para

Fonu Anlaşması V'inci madde, 3'üncü bendi gereğince vaz'edilmiş bulunan tahdidin kaldırılması hususunda, aynı maddenin 4'üncü bendiyle verilen takdir hakkını, ilk defa, 7/8/1953 tarihinde memleketimize açtığı 20 milyon dolarlık kredi vesilesiyle kullanmış bulunmaktadır.

Bu hesap devresi içinde âza devletler Para Fonundan, millî paraları mukabilinde 66,1 milyon dolar tutarında döviz istikraz etmişler, hesap devresi sonu olan 30 Nisan 1953 tarihinden bu yıl sonuna kadar yapılan istikrazların yekûnu ise 207,8 milyon doları bulmuştur.

Para Fonu İdaresi ile âza devletler arasında kambiyo tahditlerinin tahfifi mevzuunda 1952 senesinde başlamış olan istişarelere bu yıl içinde de devam edilmiştir. Bu arada, ihracat dövizlerinden bir kısmının ihracatçı emrine bırakılması veya ihracat bedelinin bir kısmı mukabilinde alâkahlara ithal hakkı tanınması (retention quotas) gibi tertipler üzerinde esaslı tetkikler yapılarak bu usullerin bir sıra dahilinde ve mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda ilgası tavsiye olunmuştur.

Bu münasebetle işaret edelim ki, memleketimizde ihracatımız bakımından çok ehemmiyetsiz bir mevki işgal eden mahdut sayıda bazı emtiyanın ihracını kolaylaştırmak maksadiyle ihdas edilmiş bulunan 3 sayılı liste tatbikatına nihayet verilmiş bulunmaktadır.

Altın fiyatları

Amerika Birleşik Devletlerinin ons başına 35 dolar olan resmî altın fiyatında 1953'de de bir değişiklik olmamıştır. Serbest piyasalara gelince, bu piyasalarda altın fiyatları, Ekim ayına kadar resmî Amerikan fiyat seviyesinin üstünde kalmakla beraber tedricî tenezzüller kaydetmiş, Kasım sonuna doğru mezkûr rayiç civarına gelerek müteakiben Aralık ayında hafif bir yükselme ile 35,35 doları bulmuştur.

Serbest piyasa altın fiyatlarında 1953 yılı içinde kaydedilen tedricî düşüş sebepleri cümlesinden olmak üzere, bir taraftan Uzak ve Orta Şark'ta, diğer taraftan da Fransa'da altın iddihar talebinin azalması, Sovyet altınının bilhassa İngiltere'ye müteveccihen Avrupa'ya gelmeğe başlaması gösterilmektedir.

TÜRKİYEDE İKTİSADİ VAZİYET

Türkiye, son dört yıl içinde yaptığı büyük kalkınma hamlesiyle, siyasi ve iktisadî sahada hür dünyanın kudretli bir rüknü haline gelmiş bulunmaktadır. Bu kalkınma hamlesi, ziraatte, sanayide ve millî ekonominin diğer sektörlerinde pek bariz bir şekilde tecelli etmiş ve büyük bir hızla gelişmiştir.

Memleket nüfusunun en mühim kısmı ziraatle meşgul olduğu halde, vakit vakit ihtiyacı karşılamak üzere dışarıdan buğday ithal etmek mecburiyetinde kalındığı malûmdur. Ziraat sahada kaydedilen muazzam inkişaf neticesi olarak, bu vaziyetten üç yıl gibi kısa bir zamanda, dünyanın hububat ihraç eden memleketleri arasında 4 üncü dereceye yükselmiş bulunmaktayız. Bu sahada kaydedilen inkişaf, sadece hububat istihsalindeki artışa münhasır değildir. Pamuk ve tütün gibi dünya piyasalarında pek ehemmiyetli emtia olarak aranan mahsullerin istihsalı de son dört sene içinde artarak bugünkü yüksek seviyesine ulaşmış bulunmaktadır. Türk çiftçisinin modern vasıtalarla teçhizi, yeni ziraat usullerinin tatbiki, ziraat kredilerin müsait şartlar altında tevzii ve tâkip olunan fiyat politikası, daha ileride rakamlarla tebarüz ettirilecek olan büyük bir ziraat kalkınmanın kısa zamanda tahakkukunu sağlamıştır.

Diğer taraftan, memleketin yer altı servetlerinin kıymetlendirilmesine büyük ehemmiyet verilmiş ve bu sahada da şayanı dikkat terakkiler kaydedilerek büyük neticeler alınmıştır. Krom, bakır, manganez gibi stratejik cevherlerin istihsalı, her sene ehemmiyetli ölçülerde artmış ve bu madenler, ihracatımızda ziraat mahsullerden sonra en ehemmiyetli mevki işgal edecek bir seviyeye ulaşmıştır. Kömür istihsalı de mühim bir gelişme kaydetmiştir.

Yer altı servetlerimizin en mühimmi olan petrolün istihsal hacmini arttırma yolunda müsbet adımlar atılmış bulunmaktadır. Bu sahada memleket menfaatlerine en uygun bir şekilde yabancı sermaye ve teknikten istifade imkânlarını temin eden bir kanun da ahiren kabul edilmiş bulunmaktadır.

Sür'atli bir kalkınmaya sahne olan ve daha ileri hamlelere hazırlanan bir memleketin dış tediye vasıtalarına olan ihtiyaçlarının da artmış olması izahtan varestedir. İhracatımızda hububat, pamuk ve stratejik madenler gibi pek mühim emtianın ön plâna geçmesi, dış tediye vasıtalarının tedariğini de teshil ve temin etmiş bulunmaktadır. Yakın yıllara kadar memleketimiz, dış tediye vasıtalarının temini bakımından kaderini, ihraç imkânları daha ziyade mahreçlerin refah seviyesiyle mukayyet yarı lüks ziraî maddelere bağlamış bulunmakta idi. Bugün ise, ihracatımızın en geniş kısmını mübrem ihtiyaçlara cevap veren maddeler teşkil etmektedir. Son iki sene zarfında beynelmilel ticaret hadlerinin aleyhte bir seyir tâkip etmekte olmasına rağmen, ihracat hacmi, 1949 - 50 devresine nazaran üç misle yaklaşmıştır. Dış tediye vasıtalarında da buna mütenazır bir gelişme olmuş ve bu sayede, girişilen kalkınma faaliyetleri yavaşlamadan yürütülmüştür. İthalâtımız da aynı müddet zarfında ehemmiyetli gelişmeler arzemiş ve 1952 - 53 devresinde, 1949 - 50 devresine nazaran hacim itibariyle % 67 nisbetinde bir tezayüt göstermiş bulunmaktadır. Gerek hacim gerek kıymet bakımından artan ithalâta en mühim mevkil, ziraat makineleri ve yatırım teçhizatı işgal etmektedir. Bu sayededir ki, dört sene evveline kadar, memleketteki traktör sayısı 6.577'den ibaret iken bugün 37.048 traktör faaliyet halinde bulunmaktadır. Yalnız bu rakam, son üç senelik ithalâta ziraî teçhizata ne nisbette ehemmiyet verildiğini göstermeğe kâfidir. 1953 senesi ithalâtı, takvim yılı itibariyle göz önüne alırsa, yatırım vasıtalarının ithalâtımızdaki nisbetinin % 75'e vardığı görülür.

Memleket ekonomisinin çeşitli sahalarında üç dört yıl içinde tahakkuk ettirilen bu seri kalkınma, hususî teşebbüse bütün inkişaf yollarını açan iktisadî politika sayesinde, sanayi sahasında da pek mühim neticeler vermiş bulunmaktadır. Bunların başında çimento, şeker, dokuma ve kâğıt sanayiinin hamle halinde kaydettiği terakkiler gelmektedir. Ağır sanayi sektöründe de mühim gelişmeler sağlanmıştır.

Sanayi sahası, bilindiği gibi, son yıllarda prensip itibariyle hususî teşebbüsün faaliyet çerçevesi içinde ele alınmıştır. Devlet, hususî teşebbüse lâzım olan gelişme zeminini ihzar etmeyi vazife bilmiş ve bu yolda pek büyük gayretler sarfetmiştir. Hususî teşebbüsün, sınaî yatırımlarda bulunmasını teshil etmek üzere, müsait şartlarla kredi imkânları sağlanmış ve kabul edilen ithalât rejimiyle yatırım malzemesinin ucuz ve bol miktarda tedariki mümkün kılınmıştır. Diğer taraftan, artan ziraî istihsal, köylünün hayat seviyesini yükselterek, sınaî inkişaf için birinci derecede ehemmiyeti haiz olan bir iç piyasanın teşekkülüne hizmet etmiştir. Memleketi sınaî sahada daha ileri merhalelere erdirmek üzere, yerli sermaye ve tekniğe yardımcı olarak yabancı sermaye ve teknik bilgiden de faydalanılması derpiş edilerek, dış sermaye ve tekniğin memlekete en faydalı ve en müessir bir şekilde celbini mümkün kılacak hükümleri muhtevi yeni bir «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» hazırlanarak bu yıl bidayetin-den itibaren mer'iyete konulmuş bulunmaktadır.

Halkımızca tam bir anlayışla desteklenen kalkınma hareketleriyle her sektördeki istihsal ve dolayısıyla millî gelir devamlı bir gelişme kaydederek ehemmiyetli nisbetlerde artmıştır. Ziraî istihsalın artması, köylünün mahsulünü değer fiyatına satabilmesi memlekette çoğunluğu teşkil eden kitlenin hayat seviyesini ve alım gücünü yükseltmiştir. Bunun delillerinden biri, Bankalardaki mevduatın 1949 senesine nazaran, 1953 yılı Eylül ayı sonunda % 174 nisbetinde artmış olmasıdır. Milletce ulaşılan yüksek hayat seviyesi ve iş hacminin gelişmesi, devlet masraf ve yatırımlarının da seri bir surette normal bütçe gelirleriyle karşılanmasına imkân vermiştir. Filhakika, dört seneden kısa bir devre içine sığdırılan bu azimli ve bilgili çalışmalar neticesinde, 1954 bütçesi yüksek bir seviyede tam bir tevazüne ulaşmıştır.

Memleketin devamlı ve seri bir şekilde gelişen imkânları, yatırımların yüksek seviyelere erdtilmesini ve bu suretle de millî ekonominin sür'atle inkişafını sağlamış ve âtisini tam bir teminat altına almıştır.

Bu vakıaları hülâsa etmek lâzım gelirse, dört yıldan beri tâkip olunan iktisadî ve malî politika, yatırımları en müsmir sahalara tevcih etmiş, para, kredi ve dış ticaret politikasına, istihsal ve yatırımları,

geniş ve feyizli yurdumuza layık ölçülere isal ve umumî refahı sür'atle temin edecek bir veçhe vermiştir. Şu ciheti de belirtmek lâzım gelir ki, bütün bu başarılar millî istihlâki kismadan, tasarrufu zorlamadan elde edilmiştir.

Ekonomimizin sektörleri ayrı ayrı mütalâa edildiği takdirde, bu hamlelerin ehemmiyet ve vüs'ati daha bariz bir şekilde görülür.

Ziraat

Memleketimizin ziraî karakteri göz önünde bulundurulursa, bu sahadâ çalışan halkın refah seviyesi ve alım kabiliyetini yükseltmenin, diğer sahalarda da süratle inkişafı mümkün kılacak iktisadî bir vasat yaratmak için en emin bir yol olduğu anlaşılır.

Hükümetimiz pek isabetli olan bu mülâhaza ile memleketin ziraî kalkınmasını ön plânda mütalâa ederek, son dört sene zarfında, müstahsile müsait şartlarla kredi temini, ileri ziraî metodların öğretilmesi, toprak tevzi, küçük ve büyük su işlerinin ele alınıp neticelendirilmesi, ziraatte makinenin hâkim kılınması, mahsullerin değerlendirilmesi gibi çeşitli vasita ve tedbirleri ihtiva eden dinamik bir ziraî politika tatbik etmiştir. Dört sene evveline kadar 324 milyon liradan ibaret bulunan ziraî krediler tutarı % 300 nisbetinde artarak 1954 senesi Ocak ayı nihayetinde 1.308 milyon liraya ulaşmıştır. Diğer taraftan, daha evvelce de belirtildiği üzere, memlekette her türlü ziraî makinelerin sayısı ehemmiyetli nisbetlerde artmış ve bu cümleden olmak üzere bundan daha dört yıl önce 6500 civarında olan traktör sayısı da 1953 sonunda 40.000'e yaklaşmıştır. Bu suretle memlekette ekim sahasının tevsii temin olunmuş, diğer taraftan kimyevî gübre istimali, tohumların islâhı, sulamanın daha geniş ölçüde yapılması ve zararlı haşaratla mücadele gibi modern usullerin tatbiki sayesinde de hektar başına mahsul randımanının artırılması mümkün olmuştur.

Sarfedilen bu emekler semerelerini pek seri ve mebzul bir şekilde vermiş bulunmaktadır. 1949'da 7.525.400 hektardan ibaret olan hububat ekim sahası, her sene ehemmiyetli nisbette genişleyerek 1951 - 52 mahsul

devresinde 9.868.000 hektara, 1952 - 53 devresinde de 11.047.000 hektara yükselmiştir. Hektar başına mahsul randımanı 1949 senesinde 711 kilo iken 1952'de 1.241, 1953'de 1.294 kiloya yükselmiştir. Aynı senelere te-kabül eden bakliyat randımanı da artarak sırasıyla 828 kilodan 1.162 ve 1.266 kiloya yükselmiştir.

Aşağıdaki tablo başlıca zirai maddelerin son seneler zarfındaki istih-sal miktarlarını göstermektedir :

Başlıca Zirai Mahsuller İstihsalı

(1.000 Ton)

Sene	Hububat	Bakliyat	Pamuk	Pancar	Yağlı tohumlar	Tütün
1949	5.350	217	104	817	366	100
1950	7.764	260	118	855	341	85
1951	10.679	268	155	1.363	507	82
1952	12.242	311	165	1.069	527	89
1953	14.300	352	140	1.230	490	122

Bu cetvelin tetkikinden anlaşıldığı veçhile, 1953 senesi nihayetinde hububat istihsalı 14,300 milyon tona yükselmiş ve böylece dört seneden az bir zaman zarfında 3 misle yakın büyük bir tezayüt sağlanmıştır. Bu artış neticesinde adam başına düşen hububat istihsalı, 1949 yılında 262 kilodan 637 kiloya yükselmiştir.

Aynı müddet zarfında bakliyat da büyük bir artış kaydolunmuş, istihsal miktarı 217 bin tondan 352 bin tona yükselmiştir. Pancar istihsalı 817 bin tondan 1.230 bin tona yükselerek % 50,5 nisbetinde, yağlı tohum-lar istihsalı 366 bin tondan 490 bin tona çıkmak suretiyle % 34 nisbetinde artış kaydetmiştir.

Pamuk istihsalı de son dört yıl zarfında daimî bir artış kaydederek, 104 bin tondan 1952 yılı sonunda 165 bin tona yükselmiştir. 1953 yılında istihsalın 140 bin tona tenezzül etmesi, geçen seneki hava şartlarının pa-muk istihsaline en gayri müsait şekilde seyretmiş olmasından ileri gel-

mektedir. Bununla beraber, Türkiye dünyanın beşinci derecede pamuk ih-racatçısı mevkiine yükselmiş ve bu sayede memleketimize mühim mik-tarda döviz sağlanmıştır.

Yine ehemmiyetli ihraç mallarımızdan olan tütün istihsalı, 1949 sene-sinde 100 milyon kilodan 1953 nihayetinde 122 milyon kiloya yükselmiş-tir; artış nisbeti % 22 dir.

Memleket ziraatında büyük ehemmiyeti haiz bulunan hayvancılığımızda da evvelki senelere nisbetle kayda değer gelişmeler sağlanmıştır. Bu meyanda, koyun ve keçi mevcudunda, elde bulunan son rakamlara göre, 1949 senesine nazaran, sırası ile 3,5 ve 4,5, sığır mevcudunda ise 0,6 milyon baş artış kaydolunmuştur. Yurdumuzda et kombinaları sahasında tahakkuk ettirilen terakkilerin bu mevzuda önümüzdeki yıllar için daha büyük inkişaf lar temin edeceğinde şüphe yoktur.

Toprak Mahsulleri Ofisi'nin faaliyeti de ziraî istihsale muvazî olarak geniş mikyasta artmıştır. Ofis 1953 yılında da 1952'de tatbik olunan ba-rem üzerinden mubayaatına devam etmiştir.

Sanayi

Sınai terakkide hususî sermaye ve şahsî teşebbüsün kıymet ve ehem-miyeti tecrübe ile teyyüt etmiş bir hakikattir. Memleketimizde de dört yıldan beri, sanayi, hususî teşebbüsün faaliyet sahası olarak kabul edilmiş ve sınai kalkınmanın temini için gerekli zeminin sür'atle hazırlanmasına girişilmiştir. Bu maksatla, sanayi sektörlerinde devletin faaliyet sahası-nın tahdidi, sınai teşebbüslere müsait şartlarla kredi sağlanması, yatırım malzemesinin bol ve ucuz olarak tedariki çarelerinin temini gibi tedbirlerle ferdî teşebbüs devamlı surette takviye ve teşvik edilmiştir.

Diğer taraftan, lüzumlu enerjinin bol ve ucuz olarak temini, münaka-le şebeke ve hizmetlerinin tevsi ve tanzimi hususunda büyük gayretler sarfedilmiş, liman inşaatı mevzularında da ehemmiyetli gelişmeler sağ-lanmıştır.

Bu faaliyet neticesi olarak, sınaî istihsalimiz, seri bir inkişaf yoluna girmiş bulunmaktadır. Bu şartların temin ettiği sevk içinde mevcut tesisler ehemmiyetli ölçülerde tevsi edilirken diğer taraftan da yine hususî teşebbüs ve kaynaklarla muhtelif endüstri kollarında yeni tesislerin sür'atle meydana geldiğine şahit olmaktadır.

Sanayi sahasında tâkip edilen bu politika sayesinde, memleketin istihsal kapasitesi, sür'atle gelişerek, 4 yıl evveline nazaran % 100 nisbetinde artmış bulunmaktadır. Bu tezayütle beraber fiilî istihsal miktarları da şimdiden ehemmiyetli nisbetlerde artmıştır.

Bu umumî izahattan sonra, sanayiın muhtelif kollarını ayrı ayrı mü-talaa edelim :

Pamuklu mensucat sanayiinde bundan dört yıl önceye kadar 260 bin olan iş adedi halen 545 bine çıkmış bulunmaktadır. İnşasına başlanılmış bulunan yeni fabrikaları hesaba katınca, bu miktarın kısa zamanda 700 bin işe bâliğ olacağı anlaşılmaktadır.

Yünlü mensucat sanayiinde de aynı kalkınma müşahede edilmektedir. Bu fabrikalarda da iş adedi, aynı müddet içinde, 50 binden 115 bine çıkmıştır.

Sun'î ipek istihsalı de, aynı müddet zarfında, 322 tondan 443 tona yükselmek suretiyle % 37 nisbetinde bir tezayüd kaydetmiştir.

Gıda sanayiimizin başında gelen şeker istihsalı, 1953 yılı sonunda 174.298 tona varmıştır. Üç sene içinde bu sektörde kaydolunan artış nisbeti % 26,8 dir. Memleketimizde mevcut şeker fabrikalarının öteden beri 100 - 130 bin tondan ibaret bulunan istihsal kapasitelerinin 1953 yılı içinde Adapazarında açılan ve bunu müteakip Kütahya, Konya ve Amasyada açılacak olan fabrikaları yakın bir zamanda 220 bin tona yükseleceği anlaşılmaktadır. Şunu da ilâve edelim ki, daha 7 fabrikanın ihaleleri yapılmış bulunmaktadır. Bu fabrikalar da ikmal edilerek faaliyete geçtikleri zaman, yurdun şeker istihsal kapasitesi senevî 375 bin tona yükselmiş olacaktır. Bu yeni fabrikalar sayesinde 38 vilâyet ve 197 kazamız aynı zamanda pancar ziraatinin feyzinden istifade edecektir.

Memlekette elektrik ve su işleri, liman ve köprü inşaatı gibi büyük bayındırlık faaliyetinin geniş ölçüde artması, diğer taraftan mesken inşaatının da devam etmesi dolayısıyla çimento istihlâki ehemmiyetli nisbette artmıştır. Bu ihtiyaca cevap vermek üzere çimento sanayii de son yıllarda ehemmiyetli gelişmeler kaydetmiş ve 3 - 4 yıl evvel 390 bin ton civarında olan istihsal kapasitesi, 1953 yılı sonunda, mevcut tesislerin tevsii ve yeni tesislerin vücutte getirilmesi sayesinde 1.025.000 tona bâliğ olarak % 162,8 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. Bu miktar, 1954 yılı içinde çalışmaya başlayacak fabrikalarla 1.275.000 tonluk bir kapasiteye ulaşacaktır.

İhtiyaç ve talep hacminin süratle artması karşısında, yeni tesisler kurmak üzere millî bankalarımızın iştiraki ile 50 milyon lira sermayeli bir anonim şirket teşekkül etmiştir. Bu şirket, içinde bulunduğumuz sene bidayetinde 20 yeni çimento fabrikasını ihaleye çıkarmıştır. Sipariş alan Fransız, Alman ve İtalyan firmaları, aynı zamanda, kurulacak yeni fabrikalara ortak olarak katılmaktadırlar. Bu fabrikaların hizmete girmesi ile senevi çimento istihsalimiz 1.830.000 ton artarak, 3 milyon tonu aşacaktır.

Ağır sanayie gelince, bu sektörde de mühim gelişmeler kaydedilmiştir. Üç yıl içinde mâyi maden ve pik istihsalı % 87,2 nisbetinde artarak 113.500 tondan 1953 senesi nihayetinde 212.500 tona, aynı müddet zarfında çelik istihsalı % 79 nisbetinde tezayüd ederek 90.800 tondan 162.600 tona, hadde mamûlleri de % 74 nisbetinde artarak 78.500 tondan 136.200 tona yükselmiştir.

Halen Karabük fabrikasının 320 bin ton mâyi maden ve pik istihsal kapasitesi mevcuttur. Memlekette mevcut maden cevherlerini daha geniş miksayta işlemek ve gittikçe artan ihtiyaçlara cevap vermek üzere lüzumlu tevsii işleri ve yeni tesisler ikmâl olununca, bu kapasitenin 350 bin tona ve hadde mamûlleri istihsal kapasitesinin de 165 bin tona çıkacağı anlaşılmaktadır. Bu meyanda Karabük fabrikasında santrifüj sistemi ile boru da imâl edilebilecektir.

Kâğıt ve karton sanayiimiz de büyük bir inkişaf göstermiş olan koldan biridir. Yıllık istihsal miktarı, üç senede, 18.200 tondan 1953 senesi sonunda 27.300 tona çıkmıştır. Aynı müddet içinde istihsal kapasitesi de 50.000 tona yükselmiş bulunmaktadır.

Bu bahse nihayet vermeden evvel, memleketimiz için çok mühim olan kimyevî gübre sanayiinde de pek hayırlı faaliyetlere girildiğini ve bu cümleden olmak üzere Kütahya, İskenderun ve Murgul'da üç fabrika meydana getirilmek üzere teşebbüse geçilmiş olduğunu belirtmek isteriz.

Son üç yılda büyük hamleler yapan sanayi kolları arasında madenciliklerimiz de mühim bir mevki işgal etmiş ve pek bâriz bir gelişme kaydetmiştir. Bu suretle, maden cevherleri, başta krom olmak üzere, ihracatımızda ziraat mahsûllerden sonra en mühim yeri almıştır.

Madencilik

Üç sene içinde demir cevheri istihsali % 113 nisbetinde artarak 233.591 tondan 497.281 tona, bakır istihsali % 103 nisbetinde artarak 11.700 tondan 23.757 tona, manganez istihsali de % 85 nisbetinde bir artışla 39.978 tondan 73.950 tona yükselmiştir. Krom istihsalinde de aynı müddet zarfında % 63 nisbetinde bir tezayüt kaydolunmuş ve bu mühim maden cevheri istihsali de 422.529 tondan 690.004 tona yükselmiştir. Aynı devrede taşkömürü istihsali 4,360 milyon tondan 5,654 milyon tona, linyit istihsali 1,214 milyon tondan 1,586 milyon tona çıkmış, Karabükte istih-sal olunan kok kömürü miktarı da 314.800 tondan 548.700 tona varmıştır. Artış nisbetleri taş kömürde % 29,7, linyitte % 30,6, kok kömüründe % 74,3 dır.

Şunu ilâve edelim ki, 1953 senesine ait olarak verdiğimiz malûmat muvakkat rakamlardır. Kat'î istihsal rakamlarının bunların da fevkinde olacağı tahmin edilmektedir.

Memleketimizde petrol kaynaklarının mevcudiyeti uzun zamandan beri bilinmekle beraber, günden güne artan akar yakıt ihtiyacımız, her yıl mühim miktarda döviz sarfı suretiyle hariçten temin edilmektedir. Bu pek mühim millî servetin kıymetlendirilmesi sayesinde her yıl ödenen dövizin tasarruf edilmesi ve istihsal edilecek petrolden bir kısmının ihracı suretiyle yeni döviz menbaları temin olunacağı gözönüne alınarak, petrol mevzuu Hükümetimizce ehemmiyetle ele alınmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Raman mntakasında mevcut kuyulardan istihsal edilmekte olan ham petrolün kıymetlendirilmesi, rafinöri tesislerine ait çalışmalarla şimdiden tahakkuk safhasına girmiş bulunmaktadır. Filhakika, mevcut kuyulardan tesislerin kurulacağı Batman mevkiine kadar uzanan boru fersiyatı sona ermek üzeredir. Bu rafinöri senede 330.000 ton ham petrol işleyebilecek kapasitede bulunduğuna göre, ilk merhalede 19 vilâyetimizin akar yakıt ihtiyacı dahilden temin edilmiş olacaktır. Elde edilen petrolün bir kısmı da lokomotiflerde kullanılacaktır.

Enerji istihsali

Son yıllarda memleketin içtimaî ve iktisadî kalkınmasında büyük rolü olan elektrik istihsalinin arttırılmasına birinci plânda ehemmiyet verilmiştir. Bu mevzuda tâkip olunan prensip, termik santrallerden ziyade ucuz enerji istihsalini temin edecek büyük ve orta kapasiteli hidro-elektrik santrallerinin tesisidir.

Yıllardan beri 790 milyon kilovat saat dununda kalmış olan elektrik enerjisi istihsali, 1953 sonunda 1,2 milyar kilovat saate çıkmış bulunmaktadır. Halen inşa safhasında bulunan santrallerin ikmali ile bu miktar 1956 yılında 2,5 milyar kilovat saate çıkacaktır.

Dış Ticaret

Memleketin iktisadî cihazlanmasını ön plânda tutan ve millî istihsali geliştirerek ihraç gücünü yükselten tedbirler manzumesi, yurdumuzun milletlerarası ticaret durumu üzerinde de ehemmiyetli gelişmeler sağlamış bulunmaktadır. İhracat hacim ve gelirlerinin seneden seneye tezayüt etmesi, buna muvazî olarak ithalâtımızın da memleket ihtiyaçlarına cevap verecek miktarlara varması bu müşahadenin en bariz delillerini teşkil etmektedir.

Filhakika, uzun yıllar 900 bin ton civarında temevvüç eden yıllık ihracatımız, son yıllarda sür'atle artarak, 1952 - 53 devresi nihayetinde 2,5 milyon tonu geçmiştir. Üç sene içinde elde edilen bu muazzam artışın nisbeti % 170'e vâsıl olmaktadır.

Bu devre zarfında beynelmilel piyasalarda hububat, pamuk ve belli başlı madenler gibi malların fiyatlarında görülen tenezzüle ve dış ticaret hadlerinin aleyhe dönmüş olmasına rağmen, ihracat gelirlerimizde sağlanan artış % 66'dır. Filhakika, 1949 - 50 devresinde 661 milyon liradan ibaret bulunan ihracat gelirleri, 1952 - 53 devresi nihayetinde 1 milyar 84 milyon liraya yükselmiştir. 1953 - 54 devresi ihracatının ise 1.400 milyon lirayı aşacağı tahmin olunmaktadır.

Ihracatımızda görülen bu fevkalâde inkişaf sadece miktar bakımından değil, mal cinslerinde elde edilen pek faydalı gelişmeler bakımından da tahlile değer mahiyettedir.

Bilindiği gibi, ihracatımızda öteden beri yarı lüks mahiyette bir seri mal oldukça mühim bir mevki işgal ediyordu. Bu hal, memleketin esasen mahdut olan döviz gelirlerinde ayrıca bir istikrarsızlık unsuru teşkil etmekte idi.

Üç yıldan beri bu vaziyet tamamen değişmiş bulunmaktadır. Artık ihracatımızda başta gelen maddeler hububat, pamuk gibi aslı ziraî maddelerle, krom ve bakır gibi stratejik madenlerdir. Bu sayededir ki, emin bir şekilde gelişen istihsale muvazi olarak, ihracatı büyük ölçüde arttırmak, ithalâtı da memleketin iktisadî cihazlanmasına imkân verecek hadlere yükseltmek kabil olmuştur.

Filhakika, 1949 - 50 devresinde ithalâtımız 1,437 milyon ton iken, 1952 - 53 devresinde 2,404 milyon tona yükselmiştir. Kıymet itibariyle de 1949 - 50 devresine nisbetle ehemmiyetli bir tezayüt mevcuttur. Gerçekten, mezkûr devrede 793,8 milyon liradan ibaret olan ithalât tutarı, 1952 - 53 devresinde 1.526 milyon liraya baliğ olmuştur.

Ihraç mallarımızda elde olunan ve yukarıda ehemmiyetine işaret edilen mahiyet değişikliğine mütenazır olarak, ithalât da son derecede bariz bir yapıcı karakter iktisap etmiş bulunmaktadır. Mal grupları itibariyle yapılacak bir tahlil bunlardan pek büyük kısmının ziraat vasıtalarına, fabrika, yol, su, baraj ve liman tesislerine, makine, teçhizat ve tesisat malzemesine taallük ettiğini gösterir. 1952 - 53 devresinde ithal edilen

yatırım ve istihsal vasıtalarının kıymet itibariyle yekûnu 1.106,1 milyon liradır. Bu miktar ithalâtımızın % 73'üne tekabül etmektedir. 1953 takvim yılı sonunda ise bu nisbet % 75'e yükselmiş bulunmaktadır.

Dış Ticaret rejimi

10.8.1950 tarihli ve 3/11714 sayılı Kararname ile yürürlüğe konulan dış ticaret rejiminin, arada bâzı tâdiller görerek, üç yıl müddetle mer'iyete kaldığı malûmdur. Geçen Eylül'de bu rejim, yürürlükten kaldırılmış ve yerine 1.9.1953 tarih 4/1360 ve 4/1361 sayılı Karanamerlerle mer'iyete konulan yeni bir dış ticaret rejimi kaim olmuştur. Bu rejimle takas muamelelerine son verilmiş, liberasyondan faydalanan mallar revizyona tâbi tutularak zamanın ihtiyaçlarına intibak ettirilmiş, uzun vâdeli kredi yolu ile ithal olunacak makine, tesisat ve teçhizata ait esaslar bu hükümler arasına alınmıştır. İhracatçısına ithâl hakkı tanınan malları muhtevi III sayılı liste kaldırılmış ve bâzı ihraç mallarımızın himayesini teminen bir tevzin fonu tesis olunmuştur.

Mer'î dış ticaret rejimimiz 6 listeyi muhtevi bulunmaktadır. Bunlardan I sayılı liste umumî olarak ihraç mallarını, II sayılı liste lisansa tâbi ihraç mallarını tâdat etmektedir.

III ilâ VI sayılı listeler ithal mallarına aittir. Liberasyon listesi olan III sayılı listenin tanziminde liberasyondan faydalanan emtia listesi, istihsale matûf ve mübrem ihtiyaçları karşılayan emtia lehine tâdil edilmiş bulunmaktadır. IV sayılı liste tahsisli ithalât listesidir. V sayılı liste istisnâî hallerde tahsis yapılmasına müsaade olunan ithal mallarını ihtiva etmektedir.

Üzerinde ehemmiyetle durulacak bir nokta da memleketin iltisadî inkişafına yardım edecek makine, tesisat malzemesi ve teçhizatın uzun vâdeli kredilerle ithaline imkân veren 23/3/1953 tarih ve 435 sayılı sirkülerin ihtiva ettiği maddelerin yeni rejime VI sayılı liste ile ithal edilmiş olmasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası nezdinde tesis olunan tevzin fonu da yeni rejimimizin hususiyetlerinden birini teşkil etmektedir. Aynı bir listede toplanmış bâzı emtia ithalâtından alınan ithal hakkı satış bedelleri bu fonda birikerek, bunlarla rakip ihracatçı memleketlerin devlet yardımı, maliyet dúnunda satış veya para kıymetini düşürme gibi, normal rekabet şartlarını ihlâl eden tatbikatı yüzünden sürüm imkânları selbedilmiş bulunan ihraç mallarımızın dış pazarlardaki fiyatlara intibak ettirilmeleri hedef tutulmuştur. İthal hakkı satış bedeli tahsil olunan mallar daha ziyade lüks istihlâk emtiasından terekküp etmektedir.

Bu rejimle dış ticaret sistemimize getirilen diğer bir yenilik de ithalâtcılardan «ithalâtcı vesikası» talep olunmasıdır. İthal maddeleri, bu maksatla, muhtelif gruplara ayrılmış ve ithalât yapan firmalara buna göre ticaret ve sanayi odaları tarafından ithalâtcı vesikası verilmesi ve taleplerin tevdii sırasında bu vesikanın aranması esası vaz'olunmuştur.

Karayollarımızın islâh ve tevsii faaliyetine bu sene de büyük bir hızla devam edilmiş ve bunun neticesi olarak yaz kış geçit veren stabilize yolların uzunluğu, 1953 senesi Kasım ayı sonunda 9.800, bitümlü kaplama yolların uzunluğu ise 1.900 kilometreye ulaşmıştır. Bu cinsten yolların miktarı 1949 senesinde sırasıyla 2.630 ve 1.175 kilometreden ibaretti. Halen, yaz kış sefere elverişli karayollarımızın uzunluğu 21.000 kilometreyi bulmuştur.

Ulaştırma

Köprü inşaa faaliyeti de büyük bir hızla gelişmiştir. Filhakika, bundan dört sene evveline kadar bütün memleket sathında mecmu tulü ancak 13.000 metreye varan yalnız 239 köprü mevcut iken, buna, 12.000 metresi tamamen ikmal edilmiş olmak üzere, 37.500 metrelik 732 adet yeni köprü inzimam etmektedir.

Bu yapıcı faaliyet, memleketin iktisadî hayatı üzerinde hayırlı tesirlerini göstermekte gecikmemiş ve eşya nakliyatı bu devrede 3 misli, yolcu nakliyatı 6,5 misli artmıştır. Yine aynı müsbet inkişafın başka bir teza-

hürü olarak, sayısı 1949 senesinde 22.093'den ibaret olan motörlü nakil vasıtaları, 1953 de 57.000'i bulmuştur.

Bu inkişaf sadece karayollarımıza münhasır kalmamış, münakalât şebekelerimizin hepsinde aynı memnuniyet verici gelişmeler müşahade edilmiştir.

Devlet Demiryolları 1953 senesi içinde takriben 62 milyon yolcu ve 11 milyon tondan fazla eşya taşımıştır. Ton kilometre olarak nakledilen eşya 4 milyar ton kilometreye ulaşmıştır. Ayrıca Karayolları ve bu yollar-daki nakliyatın inkişafı gözönüne alınırsa verdiğimiz rakamların ehemmi-yeti bir kat daha tebarüz eder.

Demiryollarımızın yeni cer politikası üzerinde durmakta da fayda görmekteyiz. Bu yeni politika, demiryolu şebekemizin mümkün ve iktisa-dî olan her mıntakasında elektrikli işletme yoluna gitmek, elektrikli işiet-menin dışında kalan bölgelerde ise, kömür ve petrollü işletmelerden, kay-naklarımızın durumuna göre en iktisadî olanını tatbik etmek şeklinde tel-his olunabilir.

Demiryollarımızın uzunluğu, 1952 ve 1953 yıllarında işletmeye açılan cem'an 145 kilometrelik Ereğli - Armutçuk, Hasankale - Horasan ve Narlı - Gaziantep hatlariyle 7.906 kilometreye varmıştır. Ayrıca 109 kilo-metre uzunluğunda Genç - Muş, 92 kilometrelik Gaziantep - Karkamış ve 70-kilometrelik Horasan - Sarıkamış hatları da hali inşada bulunmaktadır.

Hava Yollarımıza gelince, 1952 yılında takriben 128 bine bâliğ olan yolcu sayısı, 1953 nihayetinde 61.500 fazlasıyla 189.500'e çıkmıştır. Bu sahada son senelerdeki faaliyetler, uçak seferlerinin sıklaştırılması, yur-dun muhtelif bölgelerine kadar götürülmesi ve dış seferleri imkân nisbe-tinde arttırmak suretiyle döviz temini gibi gayelere matuf bulunmaktadır. Bu gayretler sayesinde, yolcu tayyarelerinin bir senede katettikleri kilo-metre miktarı, son üç yılda 2.847.814 den 5.149.475'e çıkmıştır. Devlet Hava Yollarının şebeke uzunluğu da, aynı müddet zarfında, 12.160 kilo-metreden 15.112 kilometreye yükselmiş bulunmaktadır.

Denizcilik faaliyetimiz de son senelerde, gerek Denizcilik Bankası gerek Türk armatörlerinin gayretleriyle, ehemmiyetli gelişmeler kaydetmiştir. Bu müddet zarfında ticaret filosu tonajının artırılmasına ve bilhassa mezkûr filonun akar yakıtla işleyen gemilerle takviyesine ehemmiyet verilmiştir. 1949 senesinde cem'an 434.319 gros tondan ibaret bulunan ticaret filomuz, 1954 senesi bidayetinde 544.929 gros tona yükselmiştir.

Denizcilik Bankası vapurlarının dış hatlarda naklettikleri yolcu sayısı üç sene içinde 33.000 den 55.000'e yükselmiş, iç hatlarda ise 1.200.000 den 1.245.000'e çıkmıştır. Şehir hatlarındaki yolcu nakliyatında da büyük bir artış kaydolunmuş ve bu hatlarda işleyen vapurların bir sene zarfında taşıdıkları yolcu sayısı 45,2 milyondan 65,5 milyona yükselmiştir. Hususî armatörlere ait gemilerle iç ve dış hatlarda yapılan nakliyat yukarıdaki rakamlara dahil değildir.

Liman inşa faaliyetine gelince, bu faaliyet de gitgide artan bir ehemmiyet kazanmıştır. Halen Zonguldak, Ereğli, Trabzon ve İnebolu limanları inşaatına hummalı bir şekilde devam olunmaktadır. Bu 4 limanın önümüzdeki yıl işletmeye açılacağı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, Salıpazarı - Haydarpaşa ve Samsun limanları inşaatına da bilfiil başlanmıştır.

1952 yılı bilançomuzda (Kliring hesapları hariç) döviz borçlarımız 593.494.472,58 lira, döviz alacaklarımız da 147.854.326,96 lira idi. 1953 yılı bilançomuzda döviz borçlarımız 388.321.436,57 lira, döviz alacaklarımız 179.115.269,78 lira (Kliring hesapları bu rakamlara dahil değildir) ve aradaki fark 209.206.166,79 lira olarak görülmektedir.

Altın ve Döviz
vaziyeti

Bu fark aşağıdaki kalemlerden terekküp etmektedir :

1 — 2.478.000 dolar muadili 6.938.400 lira; Almanya'ya aylık taksitlerle ödenmek üzere vaktiyle konsolide edilmiş borcun bakiyesidir. 30 Haziran 1954 tarihine kadar bu bakiye de tamamen ödenmiş olacaktır.

2 — 32.486.835 dolar mukabili 90.963.138 lira; ihracat bedeli olarak gelmiş dövizler olup lehdarın müraaatında tutarları Türk lirası olarak ödenecek ve mülkiyeti Bankamıza geçecektir. Döviz borcu şeklinde gösterilmesi mücerret bir kayıt mükellefiyetinden ileri gelmektedir.

3 — 1.506.335 dolar muadili 4.217.739 lira; yabancı elçilikler ve eşhasın döviz mevduatıdır. Ekseriyetle Türk lirası olarak ödenecektir.

4 — 18.245.318 dolar muadili 51.086.890 lira; İngiltere, Fransa, Almanya ve Birleşik Amerika'da açılan akreditiflerin kuvertürü olup taallük ettiği malların peyderpey memleketimize sevkinde döviz olarak ödenecektir.

5 — 20.000.000 dolar mukabili 56.000.000 lira; Birleşik Amerika ve İsviçre Bankalarıyla mevcut mutad Banka avanslarıdır.

Tasfiye halinde bulunan eski kliring hesaplarında, 1953 yılında kayda değer bir değişiklik yoktur.

Altın mevcudumuza gelince, 1952 sonunda bu mevcut 401.709.945,96 lira kıymetinde 127.495,801 kilo bulunuyordu. 1953 senesi sonunda 39,178 kiloluk bir artışla 127 ton 534 kilo 979 grama bâliğ olmuştur. Bu miktarın 46.063,905 kilosu Hazinenin, 2.667,626 kilosu ise, Amortisman ve Kredi Sandığının malı bulunmaktadır.

Para Fonu ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile muameleler

Milletlerarası Para Fonu menabiinden, 7/8/1953 tarihinde, Türk lirası mukabilinde, 20 milyon dolar tutarında döviz satın alınmıştır. 1952 yılı Temmuz ayında alınmış olan 10 milyon dolarla birlikte, Milletlerarası Para Fonundan temin edilen döviz miktarı 30 milyon dolara bâliğ olmaktadır.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası, evvelce muhtelif tarihlerde açmış olduğu 50,6 milyon dolarlık krediye ilâveten, 10 Eylül 1953 tarihinde Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına 10 sene vâde ve % 4 7/8 faizle 9 milyon dolar tutarında bir kredi daha açmıştır. 1953 senesi nihayetine kadar mezkûr Bankanın açtığı krediler yekûnu 59,6 milyon dolardır.

İktisadî kalkınma hamlelerimizin büyük bir feyizle tecelli ettiği sahalardan biri de Devlet Maliyesi olmuştur. Aşağıda rakamlarla belirtildiği veçhile, Devlet gelirleri kısa bir zamanda emsalsiz bir inkişaf kaydetmiş, buna muvazi olarak bütçe tahsisat rakamları da devamlı bir gelişme göstermiştir.

Elde edilen bu neticenin, verimi, yeni vergilerden veya nisbet artırımlarından değil, mükellefiyet sahasının tealisinden bekleyen müsbet bir görüşün eseri olduğunda asla şüphe yoktur. Bu sayededir ki, bilhassa son üç yıl bütçelerinde yatırım tahsisatlarının miktarı geniş ölçülerde artırılabilmiş, bir taraftan memleketin iktisadî âtisi tam bir emniyet altına alınırken, diğer taraftan da bütçelerimiz, emin hatvelerle hakikî muvazene hedefine doğru ilerlemekten geri kalmamıştır. 1954 bütçemizde elde olunan tevazun bu müsbet ve verimli politikanın semeresidir.

1954 yılı genel bütçesinde, yatırımlar da dahil olmak üzere, masraflar yekûnu 2.288.475.000 lira, gelirler de aynen 2.288.475.000 lira olarak tahmin edilmiş ve böylece 1954 bütçesi tamamen denk bir bütçe olarak hazırlanmıştır. Bu denklik gerek genel gerek katma bütçelerin varidat ve sarfiyatı tevizin edilmek suretiyle elde edilmiştir. Katma bütçeler mevzuunda üçbuçuk seneden beri Hükümetin bariz ve devamlı bir şekilde tezahür eden politikası, bu idarelerin kendi gelirleriyle karşılamadıkları ihtiyaçlarını genel bütçeye konulacak tahsisatla karşılamak ve böylece bunların bütçelerde birer açık unsuru teşkil etmelerini önlemek şeklinde hülâsa olunabilir. Azimkâr bir politika sayesinde elde edilen bu müsbet neticeyi, emisyon yoluyla finansmanlara nihayet vermesi bakımından da raporumuzda ehemmiyetle kaydetmeği vazife biliriz.

Genel bütçeye giren dairelere ait olarak yukarıda verilen varidat ve masarif rakamları, katma bütçelerle birlikte, gerek varidat gerek masarif itibarıyla 2.379.328.889 liraya bâliğ olmaktadır. 1953 senesine nazaran, 1954 senesi genel bütçe sarfiyatında % 7,5, varidatında ise % 16,8 nisbetinde bir artış vardır. Bu nisbet, mukayeseler 1953 den evvelki senelere gidilmek suretiyle yapılacak olursa, çok daha yüksek neticeler verir. Aşağıdaki cetvel 1947 senesinden itibaren normal bütçe gelirlerinden yıl içinde elde edilen miktarları göstermektedir :

Devlet Gelirleri Tahsilâtı

(Milyon lira)

Seneler	Tahsilât Miktarları	Seneler	Tahsilât Miktarları
1947	1.219,1	1951	1.353,2
1948	1.223,8	1952	1.653,8
1949	1.273,4	1953	1.959,8
1950	1.300,4	1954	2.288,5

Görülüyor ki, 1947 - 50 devresinin cem'an 81,4 milyon liradan ibaret kalan gelir artışına mukabil, 1950 - 53 devresinde sağlanan artış yekûnu 81 milyonun sekiz misli olarak 659,4 milyon liraya bâliğ olmaktadır. Ayrıca, bu devre zarfında sâfî miktarı 184 milyon lira tutan büyük bir vergi indirimi de yapılmış bulunmaktadır.

Yukarıda mukayese ettiğimiz yıllardan 1949 yılı ile 1954 senesi gelir rakamlarını karşılaştıracak olursak bu iki yıla ait Devlet gelirleri arasında 1 milyar 15 milyon lira gibi muazzam bir fark olduğu görülür.

Devlet gelirlerindeki bu artış yanında, bünye bakımından elde edilen değişiklik de şâyani dikkattir. Filhakika umumî tahsilât yekûnu içinde vasıtasız vergilerin nisbeti devamlı bir şekilde artmaktadır. Mezkûr nisbet 1951 senesinde % 27,98 den 1953 yılında % 29,63'e yükselmiştir. 1954 yılı tahminlerinde ise % 31,83 dür. Vasıtasız vergiler meyanında bilhassa Gelir ve Kurumlar Vergisi varidatının büyük bir inkişaf arzemiş olması kayda şâyandır. Bunun başlıca âmili, iş hacmi ve çalışma imkânlarının devamlı bir gelişme halinde bulunmasıdır.

Şimdi Devlet bütçelerinin yapıcı karakterine pek mühim bir miyar teşkil eden yatırım tahsisatları üzerinde de durmak isteriz. Aşağıda vereceğimiz cetvel bu bakımdan şâyani dikkat bir gelişmenin ifadelerini taşımaktadır :

Genel Bütçe Masrafları

(Milyon lira)

Seneler	Genel Bütçe masrafları	Cari mas-raflar	Yatırım masrafları
1947	1.136,2	1.005,6	130,6
1948	1.243,5	1.089,3	154,2
1949	1.371,9	1.174,8	197,1
1950	1.487,2	1.226,2	261,—
1951	1.579,7	1.269,5	310,2
1952	1.750,9	1.375,7	375,2
1953	2.127,5	1.566,3	561,2
1954	2.288,5	1.693,4	595,1

Bu cetvelde serahaten görüldüğü üzere ilk yıllarda hafif bir seyir tâkip eden yatırımlar, son yıllara ait bütçelerimizde gerekli seviyeye varmış ve seri bir gelişme yoluna girmiş bulunmaktadır. Bu gelişme, umumî bütçe yatırımlarına inhisar etmemiştir. Filhakika, katma bütçelerimizin yatırım ödeneklerinde son yıllarda elde olunan artışlar da ehemmiyetli nisbetlere vasil olmaktadır.

Müessesemizi pek yakından alâkadar eden malî mevzulardan birinin de Devlet borçları olduğu malûmdur. Bu bahiste evvelâ şunu tebarüz ettirmeliyiz ki, son yıllarda bu sahada büyük bir titizlikle tâkip olunan politika, malî itibar ve malî tekniğin esas ve icaplarına tamamen uygun bulunmaktadır.

Devlet borçları

Hazine ile müessesemiz arasındaki münasebetlerin seyri, burada belirtmek istediğimiz gayretlerin müsbet neticelerinden birini teşkil eder. Hazine ihtiyaçlarını karşılamak üzere öteden beri bütçe kanunları ve Bankamız kanunu gereğince yaptığımız ikrazlar 1950 senesi ortalarında 133,5 milyon liraya kadar yükseldikten sonra, sür'atli bir tempo ile azalmış ve üç yıl içinde tamamen itfa edilmiştir. Bu suretle-ileride tafsilen görüleceği veçhile - Bankamızın iktisadî sahaya daha faal bir şekilde yardım etmesi imkânları sağlanmış bulunmaktadır. Bu cihet, uzun vâdeli istikrazlar da haddi asgariye indirilmek suretiyle sermaye piyasasında elde olunan müsait şartlarla birlikte mütalâa edilirse, mevzuun ehemmiyeti bir kat daha tebarüz etmiş olur.

Umumî borç miktarına gelince, ticarî karakter taşıyan Toprak Mahsulleri Ofisi bonoları hariç olmak üzere, bu miktarın da 1952 yılı sonunda 2.374,6 milyon liradan, 1953 senesi zarfında 70,3 milyon liralık kısmı itfa edilmek suretiyle, 2.304,3 milyon liraya tenezzül etmiş olduğu memnuniyetle müşahede olunur.

Bu bahse son vermeden evvel, bu yıl zarfında kabul olunan bir kanunla teşekkül etmiş olan Amortisman ve Kredi Sandığına da temas etmeği muvafık görüyoruz. Memleketimizde 1935 yılından beri Devlet borçlarının azaltılması maksadiyle kurulmuş bir teşekkül bulunduğu malumdur. 10/7/1953 tarihinde yürürlüğe giren 6115 sayılı kanunla, bu müessese yerine, itfa muamelelerinden başka tahvil, tevhit ve tahkimi düyun yetkileri ile de teçhiz edilmek suretiyle Devlet borcunun her sektöründe pek nâfi ve müessir amenaajman muameleleri yapabilecek bir müessese kurulmuştur. Bu münasebetle % 20 tevdiat karşılıklarının devlet tahvillerine yatırılması mükellefiyeti yerine, bademâ bu müessese namına Bankamıza yatırılması esası da vaz'edilmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan Sandık, sanayi, maden, ulaştırma, enerji ve su işleriyle uğraşan veya bu gibi işlerin finansmanına yardım etmekle vazifeli bulunan Devlet idare, müessese ve teşekküllerinden İcra Vekilleri Heyeti Kararıyla tesbit olunanlara ikrazatta bulunmak yetkisi ile teçhiz edilmiştir. Sandık bu ikrazatiyle âmme sektörünün uzun vâdeli kredi ihtiyaçları sahasında büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Fiyat hareketleri

Memleketimizde toptan eşya fiyatları indeksi, geçen sene olduğu gibi, bu sene de nisbî istikrarını muhafaza etmiştir. İktisat ve Ticaret Vekâleti Konjonktür Müdürlüğünün yayınladığı rakamlara göre, 1948 yılı 100 itibariyle toptan eşya fiyatları indeksi 1951 yılında 103,4, 1952 yılında 104,2, 1953 nihayetinde de 106,6 olmuştur. Son yıllarda geniş yatırım programlarının tatbik mevkiine konulmuş olmasına rağmen, toptan eşya fiyatlarında görülen bu istikrarın ehemmiyeti aşikârdır.

Geçinme indeksleri de diğer memleketlere nazaran nisbî bir istikrar arz etmektedir. Filhakika, 1948 yılı 100 itibariyle bu indeks vasatileri 1952'de Ankara'da : 107; İstanbul'da : 108,8 dir. 1953 senesi sonunda bu

vasatiler Ankara'da : 112,1; İstanbul'da : 112,4'dür. Bir sene evveline nazaran artış Ankara'da : %4,76; İstanbul'da : %3,3'dür. Bu nisbetler bir çok memleketlere nazaran mutedil bir seviye arz etmektedir.

Memleketimizde 1948 senesinden beri geçinme indekslerinin gösterdiği bu cüz'î artış aynı devre zarfında nüfus başına düşen hakikî gelirden görülen tezayütle mukayese edildiği takdirde, 1948 senesinden 1952 senesine kadar Ankara geçinme indeksinin % 7 ve İstanbul geçinme indeksinin % 8,8 nisbetinde bir tezayüt göstermiş olmasına mukabil, nüfus başına isabet eden yıllık vasatî gelirden bu nisbetin iki mislinden fazla bir artış kaydedilmiş olduğu müşahade edilir.

Müessesemizin tedavül fonksiyonu ve emisyon mekanizmasının işleyiş tarzı tetkik mevzuumuz sene zarfında daha da isabetli ve salim bir mecraya girmiş bulunmaktadır. Tedavül miktarı bu vasıtaya olan ihtiyaçla ahenkli ve münhasıran iktisadî ve ticarî ihtiyaçlara tâbi olarak normal intibak hareket ve gelişmeleri kaydetmiştir.

Emisyon durumu

31/12/1953 tarihinde tedavülde bulunan banknot miktarı 1.468,3 milyon liradır. 1952 yılı sonu ile 1953 yılı sonu miktarları mukayese edildiği takdirde 217,4 milyon liralık bir artış olduğu görülmektedir. İki yıl arasında görülen bu fark, geçen yıllara nazaran en büyük hububat rekoltemizin idraki dolayısıyla Toprak Mahsu'leri Ofisince yapılan mubayaalarda kullanılan kısa vâdeli mahsul kredilerindeki artıştan, kısmen de memleket ekonomisinin çeşitli sektörlerinde iş hacminin genişlemesinden meydana gelmiştir. Bankamızın 23 Ocak 1954 tarihli haftalık vaziyetine göre, emisyon miktarı yukarıda verdiğimiz sene sonu rakamına nazaran 67,9 milyon liralık bir azalış kaydederek 1.400,4 milyon liraya inmiş bulunmaktadır.

Memleket ekonomisinde istihsal ve iş hacmi büyük bir sür'atle inkişaf etmekte, nüfus çoğalmakta, millî münakale şebekesinde tahakkuk ettirilen pek hayırlı gelişmeler sayesinde istihsal sahalarıyla piyasalar suhuletle temasa gelme imkânını bulmaktadır.

Bir nevi münakale vasıtası olan nakit mevcudunun, hasıl olan bu inkişafı ve bu inkişafın tevhit ettiği ihtiyaçları tâkip etmesi, iktisadî hayatın ve bizzat emisyon fonksiyonunun en tabii bir icabı olarak telâkki edilmek lâzımdır. Burada mühim olan cihet, para miktarı iktisadî faaliyet ve istihsal hacminin inkişafı ile hemahenk olarak seyrederken, mübadele icaplarından doğmayan ve piyasanın hakikî ihtiyaçlarına tekabül etmeyen kısımların da araya karışmasını önleyebilmektir.

Bu noktada, Emisyon Müessesesi olarak, Hükümetimizin şükranla anacağımız azimkâr politikasını belirtmek isteriz. Son senelerde Devlet Bütçesinin mes'ut inkişafı neticesinde 2 milyar Türk lirasına vasil olmasına ve hattâ bu miktarı da aşmasına rağmen, mevsimlik Hazine ihtiyaçları için müessesemize müracaatta azamî derecede imsâk gösterilmiştir. Mevcut kanunî limitler dahi istimal edilmeyerek, emisyon mekanizmasına ve bu suretle millî paraya en büyük bir hizmet ifa edilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Sümerbank, Etibank gibi İktisadî Devlet Teşekkülleriyle katma bütçeli İdarelerin Hazine kefaletini haiz bonolar vasıtasıyla finanse edilmesine 1951 yılından beri nihayet verilmiş, mevcut borçların tahfifi cihetine gidilerek, bunların konsolidasyonu esbabının ihzarına tevessül edilmiştir.

Bankacılık

İktisadî hayatımızın her sahasında görülen ve bu rapor hacminin müsaadesi nisbetinde teşrih olunan kalkınma hamleleri, Bankalarımıza faal ve müessir bir şekilde çalışabilecekleri geniş saha ve imkânlar temin etmiş bulunmaktadır. Filhakika, millî tasarruf ve mevduat hacminde vâki mühim artışlarla, ziraat, sanayi, iç ve dış ticarete tahakkuk eden gelişmeler, bankacılığımıza da tam bir itilâ devri getirmiştir. Bu müsbet şartlar içinde bankalarımız sür'at ve suhûletle kaynak ve organizasyonlarını kuvvetlendirirken, millî tasarrufun gelişmesine ve bankalara teveccüh etmesine büyük hizmet fırsatları bulmuşlardır.

1949 - 1953 yılları arasında tasarruf mevduatı ile diğer mevduatın tâkip ettikleri seyri aşağıdaki tablo vâzih bir şekilde göstermektedir :

Bankalardaki
mevduat

Bankalardaki Mevduat

(Yıl sonları itibariyle - Milyon Türk lirası)

Mevduatın Nev'i	1949	1950	1951	1952	Eylül 1953
Tasarruf Mevduatı	467,0	576,0	737,9	877,3	1.024,4
Diğer Mevduat	524,7	654,2	985,3	1.375,1	1.690,5
Yekûn	991,7	1.230,2	1.723,2	2.252,4	2.714,9

Görülyüyor ki, 1949 senesi sonunda 990 milyon lira civarında bulunan mevduat yekûnu, 1953 yılı Eylül ayı nihayetinde 2 milyar 714,9 milyon liraya yükselmiştir. Artış nisbeti % 174 dır. Müteakip aylara ait müşahade ve malûmatımıza nazaran, bu miktar da aşılarak yükselme devam etmektedir.

Vatandaşların millî paraya ve itibar müesseselerine olan yüksek itimatlarının bir ifadesi olarak millî tasarrufun seneden seneye artması, Bankaların ikraz muamelelerini genişletmelerini temin etmiş ve böylece millî ekonominin çeşitli sektörleri bu menbalardan mütezayit bir şekilde faydalanma imkânları bulmuştur. Banka ikrazlarının son yıllardaki seyri aşağıda görmekteyiz :

Bankaların
ikrazları

Bankaların İkrazları

(Yıl sonları itibariyle - Milyon Türk lirası)

İkrazatın Nev'i	1949	1950	1951	1952	Eylül 1953
Ticari	941,7	1.098,1	1.360,7	1.712,4	2.265,4
İpotek mukabili	76,9	85,6	136,7	205,8	239,0
Zirai	335,2	410,3	641,7	1.061,0	930,3
Sinai	—	—	42,9	80,8	96,7
Yekûn	1.353,8	1.594,0	2.182,0	3.060,0	3.531,4

Bu cetvelin tetkikinden anlaşılacağı veçhile, 1949 takvim yılı sonunda 1 milyar 353 milyon lira olan ikrazat yekûnu, 1952 yılı sonunda 3 milyar 60 milyon liraya ve 1953 senesi Eylül ayı sonunda da 3 milyar 531 milyon liraya yükselmiş bulunmaktadır.

Bilânçoların Sair Aktifler kısmında yer alan zirâî ve ticarî krediler de nazara alınınca, 1953 Eylül ayı nihayetinde ikrazat yekûnu, 3 milyar 637,5 milyon liraya yükselmektedir. Mebde olarak aldığımız 1949 sonu ile 1953 Eylül nihayeti arasında kaydedilen tezayüt 2 milyar 283,7 milyon lirayı bulmaktadır.

Bu inkişaf muhtelif sektörler arasında bir mukayese mevzuu yapıldığı takdirde, zirâî kredilerin başta geldiği memnuniyetle müşahade olunur. Filhakika, 1949 sonunda 335,2 milyon liradan ibaret bulunan zirâî krediler, bilânçoların Sair Aktifler kısmında yer alan mebalığın de iâvesiyle, 1953 senesi Eylül ayı nihayetinde 1.003,6 milyon liraya yükselmek suretiyle üç mislini aşmış bulunmaktadır. Bu inkişaf seyri senenin müteakip aylarında da devam etmiştir.

Sınâî kredi kısmında gördüğümüz miktarlar, Türkiye Sınâî Kalkınma Bankasının hususî teşebbüse açtığı kredilerin yekûnundan ibarettir. Bu krediler Ocak 1954 sonunda 104,3 milyon liraya bâliğ olmuştur. Bu sahadada kaydedilen terakkinin hususî bir değeri de, yakın tarihlere kadar mefkut olan bir kredi branşının teessüs ve inkişafını göstermesindedir.

1949 senesi sonunda 941,7 milyon lira olan ticarî krediler, Eylül 1953 sonunda 2 milyar 265,4 milyon liraya yükselmiş, yâni 1 milyar 323,7 milyon liralık bir artış kaydetmiştir.

Gayri menkul kredilerine gelince, bunların yekûnu 1949 sonunda 76,9 milyon liradan ibaret iken, Eylül 1953 sonunda 239 milyon liraya yükselmek suretiyle 162,1 milyon liralık bir artış kaydetmiştir.

Reeskont muamelelerinde % 3, tahvil üzerine avanslarda % 4 ve altın üzerine avanslarda % 2 1/2 nisbetlerini bu yıl da tatbik etmiş bulunuyoruz.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kredileri

Bankaların sene içinde yaptıkları kredi talepleri, piyasa icap ve şartlarına göre tetkik edilerek karşılanmış, ihracatı teshil maksadiyle yapmakta olan ihracat satış finansman muamelelerine bu yıl da devam edilmiştir.

Bankamız senedat cüzdanı muhteviyatı 1952 sonunda 1.753,9 milyon liradan 1953 sonunda 2.028,1 milyon liraya yükselmek suretiyle 274,2 milyon liralık bir gelişme göstermiştir. Senedat cüzdanı muhteviyatından ticarî senetler % 8,8 nisbetinde artarak 347,1 milyon liradan 377,7 milyon liraya, ziraî senetler % 9 nisbetinde artarak 193,1 milyon liradan 210,6 milyon liraya yükselmiştir. Tahvil ve altın üzerine avans yolu ile yapılan ikrazatın bakiyesi de 31/12/1953 tarihi itibariyle 75,3 milyon liradan ibarettir. Bu suretle bankalarla yapılan ticarî ve ziraî reeskont ile avans muameleleri 1953 yılı sonunda 663,6 milyon liraya bâliğ olmaktadır.

Hazine bonolarıyla hazine kefaletini haiz bonolara gelince, bunların yekûnu 1952 senesi nihayetinde 1.213,7 milyon liradan 1953 sonunda 1.439,8 milyon liraya çıkmıştır. Aradaki fark 226,1 milyon liradır. İki yıl arasında kaydedilen artış, kefalet şekli itibariyle bu grupta yer almakla beraber, mahiyeten ticarî muameleler meyanında mütalâa edilmesi lâzım gelen Toprak Mahsulleri Ofisi bonolarından, binnetice idrak edilen yüksek mahsulden ileri gelmektedir.

Hazine kefaletini taşıyan diğer bonolar ise, 1951 yılından itibaren durdurulmuş olup bunların miktarında bu yıl zarfında bir artış olmamış, bilâkis 10,5 milyon liralık bir azalma kaydedilmiştir. Hazine muameleleri için reeskonta getirilen bonolara da, kısa vâdeli avansta olduğu gibi, yılın bir çok aylarında müracaat edilmemiş, müracaat halinde de mevcut kanunî selâhiyetlerin onda biri dahi istimal olunmamıştır.

— III —

BİLANÇOMUZUN TAHLİLİ

1952 ve 1953 yılları Bilançolarının mukayesesi 1953 yılı bilançosunun izah ve tahliline geçme den önce, 1952 yılı bilançosu rakamıyla mukayese sağlanmak üzere, aşağıdaki cetvel tanzim edilmiştir.

A K T İ F

	1952	1953
Altın	401.709.945,96	401.833.384,58
Döviz Borçluları	149.410.237,90	180.634.864,18
Kasa (ufaklık para)	4.699.616,23	4.249.567,78
Dahildeki Muhabirler	735.051,95	324.405,39
Senetler Cüzdanı	1.753.931.740,51	2.028.114.054,73
Tahviller Cüzdanı	29.608.583,66	27.925.034,83
Avanslar	52.253.224,07	75.249.761,29
Hissedarlar	4.500.000,—	4.500.000,—
Gayri menkuller	4.876.538,01	6.273.194,01
Demirbaş	792.531,74	938.151,81
Muhtelif	95.152.151,27	125.332.467,73
Yekûn	<u>2.497.669.621,30</u>	<u>2.855.374.886,33</u>

P A S İ F

	1952	1953
Sermaye	15.000.000,—	15.000.000,—
İhtiyat Akçesi	42.222.491,13	45.153.024,33
Tedavüldeki Banknotlar	1.250.868.651,50	1.468.260.793,—
Mevduat	282.765.900,26	431.586.744,68
Altın Alacaklıları	172.189.433,29	153.541.846,81
Döviz Alacaklıları	546.089.283,41	401.057.059,90
Muhtelif	178.275.655,93	327.822.711,19
Kâr	10.258.205,78	12.952.706,42
Yekûn	<u>2.497.669.621,30</u>	<u>2.855.374.886,33</u>

A K T İ F

1953 yılı sonundaki altın mevcudu 127.534,979 sâfi kilo olup bedeli Altın
401.833.384,58 Türk lirası tutmaktadır.

Geçen yıl sonundaki altın mevcudu 127.495,801 sâfi kilo bulunduğuna
göre, bu yıl zarfında 39 kiloluk bir artış göstermektedir.

Altın mevcudunun :

78.803,448 sâfi kilosu Bankaya
46.063,905 „ „ Hazineye
2.667,626 „ „ Amortisman ve Kredi Sandığına

ait bulunmaktadır.

Hariçteki muhabirler nezdinde bulunan dövizlerle muameleli döviz- Döviz borçluları
leri göstermekte olan bu hesap üç kısımdan terekküp eder.

- a — 3133 sayılı kanuna göre alınan dövizler;
- b — 5256 sayılı kanuna göre alınan dövizler;
- c — Tasfiye halindeki kliring hesapları bakiyeleri,

Bilânçoda ayrı ayrı gösterilmiş olan bu kalemlerin umumî yekûnu
180.634.864,18 liradır.

1953 yılı sonundaki kasa mevcudu, ufaklık paradan ibaret olmak Kasa
üzere 4.249.567,78 liradır.

Dahildeki
Muhabirler

Bu hesapta görünen 324.405,39 lira, Bankanın diğer Millî Bankalarla olan münasebetleriyle ilgili bakiyedir.

Senetler Cüzdanı

1953 yılı sonu itibariyle, cüzdanda mevcut 2.028.114.054,73 liralık senetler, aşağıdaki nevilerden terekküp etmektedir :

Hazine Bonoları	16.359.314,99 Lira
Hazine Kefaletini Haiz Bonolar	1.423.414.505,99 ,,
Ticari Senetler	377.714.480,65 ,,
Zirai Senetler	210.625.753,10 ,,

1952 yılı nihayetinde 1.753.931.740,51 lira olan senetler cüzdanı, yıl zarfında 274.182.314,22 liralık bir artış kaydetmiştir.

Artışın 48,082 milyon liralık kısmı ticari ve zirai senetlerde, 237,— milyon liralık kısmı Toprak Mahsulleri Ofisi bonolarında kaydedilmiş, diğer taraftan Hazine Bonolarında ve Hazine Kefaletini Haiz Bonoların diğer kalemlerinde 10,9 milyon liralık bir azalma vuku bularak yukarıda yazılı 274,182 milyon liralık fark husule gelmiştir. 1952 nihayetinde 16.769.963,73 lira bulunan Hazine Bonolarında ise 410.648,74 liralık bir azalma vardır.

Tahviller Cüzdanı

Bankaya ait tahviller cüzdanı yekûnu 27.925.034,83 liradan ibarettir. Bu miktar 1952 nihayetinde 29.608.583,66 lira idi. 1,683 milyon liralık eksiliş, amorti ve ikramiye gibi sebeplerle cüzdan mevcudunun azalmasından ve sene sonu borsa fiyatlarında kaydedilen farklardan ileri gelmiştir.

Avanslar

Yıl sonunda bu hesabın bakiyesini teşkil eden 75.249.761,29 liranın :

57.119,94 lirası altın karşılığı olarak şahıslara,
75.192.641,35 lirası tahvil karşılığı olarak Bankalara verilmiş avanslardan
ibarettir.

4.500.000,— liralık bir bakiye gösteren Hissedarlar Hesabı, hisse se- **Hissedarlar**
netlerinin ödenmemiş % 30 larının yekûnudur.

1953 yılı sonunda 6.273.194,01 lira değerinde görünen gayri menkul- **Gayri menkulle**
lerin müfredatı aşağıdadır :

Ankara'da İdare Merkezi binamızın bedeli	1.488.264,47 Lira
Ankarada'ki arsalar bedeli	1.499.027,52 „
İstanbul Şube binası bedeli	875.549,49 „
İzmir Şube binası bedeli (I)	93.224,48 „
İzmir Şube binası bedeli (II)	386.619,90 „
İzmir'deki arsalar bedeli	367.283,49 „
Mersin Şube binası bedeli	294.252,28 „
Samsun Şube binası bedeli	670.590,46 „
İskenderun Şube binası bedeli	231.552,50 „
İskenderun'daki arsa bedeli	238.403,64 „
Antalya'daki arsa bedeli	97.374,76 „
Sivas'taki arsa bedeli	31.659,19 „
Eskişehir'deki arsa bedeli	74.379,92 „
Balıkesir'deki arsa bedeli	5.829,24 „
Diyarbakır'daki arsa bedeli	6.006,76 „
Gaziantep'teki arsa bedeli	63.248,11 „
Trabzon'daki arsa bedeli	21.181,44 „
Edirne'deki arsa bedeli	8.358,45 „
Adana'daki arsa bedeli	672.698,74 „
Kayseri'deki arsa bedeli	189.496,— „

Yekûnu 7.315.000,84 Lira

olan bu gayri menkullerin maliyet bedellerinden	
bugüne kadar Amortisman payı olarak ayrılan	1.041.806,83 lira
çıkarılınca yukarıda gösterilen	6.273.194,01 lira

lık bir bakiye kalmaktadır.

Amortisman payı düşülmeden evvel 1952 nihayetinde 5.855.054,75 liraya bâliğ olan gayri menkuller bedeli, 1953 nihayetinde 1.459.946,09 liralık bir artışla, 7.315.000,84 liraya yükselmiş bulunmaktadır. Bu artış, Banknot Matbaası için Ankara'da, yeni şube tesisi için de Trabzon, Edirne, Adana ve Kayseri'de satın alınan arsalar bedellerinden ileri gelmektedir.

Gayri menkuller 4.174.000,— lira üzerinden sigortalıdır. Arsalar bit-tabii sigortasızdır.

Demirbaş

Merkez ve Şubelerdeki demirbaşların kıymeti, bilânçoda görüldüğü üzere :

1.311.073,52 liradan ibaret olup, bu yekûndan bugüne kadar ayrılmış amortisman tutarı

372.921,71 lira düşüldünce bakiye olarak

938.151,81 lira kalmaktadır.

Demirbaş hesabındaki 249.436,29 liralık artışın sebebi, gittikçe artan Bankamız muamelelerinin gerektirdiği büro levazimatının, yazı ve hesap makinelerinin mubayaasından ileri gelmiştir.

Demirbaşlar 1.741.850,— lira üzerinden sigortalıdır.

Muhtelif

Bankanın yıl içindeki muvakkat mahiyetli muhtelif muamelelerinden mütevellit meblâğlar :

75.182.450,09 lirası Muvakkat borçlular hesabında

48.919.896,96 „ Transituar hesaplarda

1.229.251,48 „ Tahsil edilecek çekler hesabında

869,20 „ Kliring transituar hesaplarda olmak üzere

125.332.467,73 lira tutmaktadır.

P A S İ F

15.000.000,— liradan ibaret bulunan sermaye, beheri 100 lira itibarı **Sermaye**
kıymette, 150.000 adet hisse senedinden terekküp etmektedir.

Hisse senetlerinin sınıf, adet ve tutarları aşağıda gösterilmiştir.

Sınıfı	Adedi	Tutarı
A	36.713	3.671.300,—
B	57.353	5.735.300,—
C	8.412	841.200,—
D	47.522	4.752.200,—
	<u>150.000</u>	<u>15.000.000,—</u>

Bankamız kanuniyle Bankalar kanunu hükümlerine göre ayrılan ihti **İhtiyat Akçeleri**
yat akçeleri, 1953 nihayetinde, aşağıda görüleceği veçhile 45.153.024,33
liraya bâliğ olmaktadır.

24.086.282,25 liraya bâliğ olan adı ihtiyat akçesi, 1944 yılında itibarı ser-
mayenin % 75'ine varmış olduğundan, Banka kanu-
nuna göre mezkûr yıldan itibaren sâfi kârdan bu
ihtiyat akçesine % 20 yerine % 10 nisbetinde bir
miktar ayrılmaktadır.

8.707.035,74 liraya bâliğ olan fevkalâde ihtiyat akçesi, Banka kanununa
göre, yıllık sâfi kârdan % 10 olarak ayrılmıştır.

6.000.000,— liralık hususî ihtiyat akçesi, 3133 sayılı kanuna göre tesis
edilmiştir.

1.042.116,12 liralık hususî ihtiyat akçesi, eksik ve gaip banknotlardan, Banka kanununun 19 uncu maddesi gereğince, Bankaya isabet eden kısımlardan teşekkül etmiştir.

5.317.590,22 liralık ileride vukuu muhtemel zarar karşılığı, Bankalar kanununun 31 inci maddesi gereğince sâfi kârdan tefrik edilen % 5 lerden terekküp etmiştir.

45.153.024,33 Yekûn

Tedavüldeki Banknotlar

Bankamız kanununun 14 üncü maddesi gereğince tedavüle çıkarılmış bulunan banknotların, 1953 sonundaki yekûnu 1.468.260.793,— liradan ibaret bulunmaktadır.

Mevduat

1953 yılı sonunda Bankadaki mevduat :

159.731.622,64 lirası resmî
229.224.030,42 ,, bankalar
42.631.091,62 ,, muhtelif olmak üzere
431.586.744,68 liradır.

Altın Alacaklıları

Bilânçoda 153.541.846,81 lira olarak görünen bu hesap, Aktifte altın mevcuduna ait tahlilde gösterildiği üzere :

46.063,905 sâfi kilosu Hazineye,
2.667,626 ,, ,, Amortisman ve Kredi Sandığına

ait altınların bedelini teşkil etmektedir.

Aktifte verilmiş olan izahat dairesinde, Bankaca alınıp satılan dövizler, bilançoda 3133 ve 5256 sayılı kanunlara göre ayrılmış ve kliring hesapları da dahil olmak üzere, müfredatı aşağıda gösterildiği veçhile 401.057.059,90 liraya bâliğ olmuştur.

a) 3133 sayılı kanuna göre :

Hariçteki Muhabirler	56.502.000,—	lira
Mevduat	1.113.319,85	„
Muhtelif	14.591.114,27	„

b) 5256 sayılı kanuna göre :

Hariçteki Muhabirler	128.446.303,96	„
Mevduat	3.104.419,02	„
Muhtelif	184.564.279,47	„

c) Kliring ... ..

Yekûn 401.057.059,90 liradır.

Bilançonun Aktifindeki muhtelif hesaplar mahiyetinde olmak üzere, Pasifte yer alan muhtelif alacaklı ve muvakkat hesaplardan ibaret olup, yekûnu 327.822.711,19 liradır ve aşağıdaki hesaplardan terekküp etmektedir.

Ödenecek senet ve havaleler	11.725.099,95	lira
Muvakkat Alacaklılar	68.282.805,14	„
Transituar Hesaplar	163.305.781,50	„
Provizyon Hesapları	82.592.017,50	„
Kliring Transituar Hesaplar	1.917.007,10	„

Yekûn 327.822.711,19 lira

**Kâr ve tevzi
şekli**

Bilânçoda kâr olarak görünen 12.952.706,42 lira, 1953 yılında bütün İdare ve Banka muameleleri masrafları karşılandıktan ve provizyon ve amortismanlar ayrıldıktan sonra kalan sâfi kârdır.

Kanunumuzun 88 inci ve Bankalar Kanununun 31 inci maddelerine göre, bu kârın aşağıda gösterildiği şekilde tevziini teklif ediyoruz :

1953 yılı sâfi kârı		12.952.706,42 liradan
Kurumlar Vergisi	2.670.883,—	
Gelir Vergisi	3.807.079,98	6.477.962,98 lira
düğüldükten sonra kalan		6.474.743,44 liradan
% 5 zarar karşılığı (Bankalar Kanunu Madde 31)		647.635,32 lira
indirildikten sonra kalan		5.827.108,12 liradan
% 10 adf ihtiyat akçesi	1.295.270,64	
Hissedarlar I. ci temettüü	630.000,—	1.925.270,64 liranın
tenzilinden sonra kalan		3.901.837,48 liradan
% 10 fevkalâde ihtiyat akçesi	1.102.743,58	
Memurlar hissesi	384.137,39	1.486.880,97 lira
tefrikinden sonra geri kalan		2.414.956,51 liranın

yarısı olan 1.207.478,26 lira Hazineye,
diğer yarısı 1.207.478,25 lira Hissedarlara.

Buna nazaran 1953 yılı için hissedarlara düşen miktar :

I ci temettü	630.000,— lira ile
II ci temettü	1.207.478,25 lira ve
Geçen seneden artan	34,07 lira ile
	<u>1.837.512,32 lira olup</u>

bunun 150.000 adet hisseye taksimi neticesinde beher hisseye sâfi olarak 12,25 lira isabet etmekte - bu miktarın gayri sâfisi 14,41 lira olup bundan stopaj suretiyle 2,16 lira Gelir Vergisi indirilmiştir - ve taksimi mümkün olmayan 12,32 liranın da gelecek yıla devri lâzım gelmektedir. Hisse başına isabet eden sâfi 12,25 liranın 3/5/1954 tarihinden itibaren tediyesini tasviplerinize arz ederiz.

İDARİ MEVZULAR

Bankamızın 1953 hesap devresine ait maruzatımıza son vermeden önce, müteferrik bazı İdarî mevzulara da temas etmek isteriz :

1 — Diyarbakır ve Eskişehir'de geçen sene başlanılan şube binaları inşaatı halen çok ilerlemiş olup, 1954 senesi içinde bu Şubelerimizin faaliyete geçirilmesine çalışılacaktır. Gaziantep'te de inşaat başlanmıştır. Bu Şubemiz 1955 senesinde faaliyete geçebilecektir.

İzmir Şubemizin muamele hacmi son yıllarda çok artmış ve mevcut bina ihtiyacı karşılayamaz bir hale gelmiş olduğundan, yeni bir bina inşasına başlanılmıştır. Bu inşaat da ilerlemiş olduğundan, mezkûr şubenin, önümüzdeki aylarda inşası ikmal edilecek olan bu yeni binasında faaliyetine devam etmesi mümkün olacaktır.

2 — Banknot matbaasına ait bütün hazırlıklar bu yıl içinde ikmal edilmiş, ihalesi de yapılarak, Teknik Üniversite yanında ve Bahçelievler caddesi üzerindeki arsamızda inşaat başlanmıştır. Tedavülde intizamı ve nezafeti ve ayrıca döviz tasarrufunu temin edecek olan bu teşebbüs 1953 yılının pek mühim ve pek hayırlı işlerinden birini teşkil etmiştir.

Raporumuzu, Muhterem Hissedarların yüksek tasviplerine arzederken, Hükümetimizin Bankamıza göstermekte olduğu değerli ve devamlı yardımlara şükranlarımızı ve vazifelerini gayret ve liyakatle yapmakta olan müdür ve memurlarımız hakkındaki takdirlerimizi bu vesile ile ifade etmekten büyük bir zevk duymaktayız.

İDARE MECLİSİ

— V —

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

1953

Yirmiikinci Hesap Yılına ait

MURAKABE KOMİSYONU RAPORU

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 1953 yılına ait kasa ve depo mevcutlarıyla, tahvillerini ve muhtelif senetlerini Merkez ve Şubelerinde başka başka zamanlarda tâdat ve tetkik ederek kayıtlarına uygun bulduk. Ve İdare Meclisince Yüksek Heyetinize arzolunan Bilânço ve Kâr ve Zarar hesaplarının kayıtlarına mutabık bulunduğunu da gördük

İşbu hesapların kabulünü Yüksek Heyetiniz tasvibine saygılarımızla arzederiz.

Murakıp	Murakıp	Murakıp	Murakıp
Cevdet Özgür	A. Rıza Reymen	Semih Beken	Mümtaz Ulusoy

VI

BİLÂNÇO

ve

KÂR ve ZARAR HESABI

TURKIYE CUMHURİYET

31 / 12 / 1953 Tarihinde Biten

A K T İ F

		Türk Lirası	
ALTIN :			
Sâfi Kg.	127.534,979	401.833.384	58
DÖVİZ BORÇLULARI :			
a - 3133 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler ...	16.490.696,52		
Muhtelif ...	3.726.822,12		
b - 5256 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler ...	67.593.023,73		
Muhtelif ...	91.304.727,41		
c - Kliring ...	1.519.594,40	180.634.864	18
KASA :			
Ufaklık para ...		4.249.567	78
DAHİLDEKİ MUHABİRLER :		324.405	39
SENETLER CÜZDANI :			
a - Hazine Bonoları ve Hazine kefaletini haiz bonolar ...		1.439.773.820,98	
b - Ticarî ve Ziraî senetler ...	588.340.233,75	2.028.114.054	73
TAHVİLLER CÜZDANI :		27.925.034	83
AVANSLAR :		75.249.761	29
HİSSEDARLAR :		4.500.000	—
GAYRİ MENKULLER : (*)			
Gayri Menkuller (x) ...	7.315.000,84		
Amortisman ...	—1.041.806,83	6.273.194	01
DEMİRBAŞ : (**)			
Demirbaş Eşya ...	1.311.073,52		
Amortisman ...	—372.921,71	938.151	81
MUHTELİF :		125.332.467	73
Yekûn ...		2.855.374.886	33

(*) 4.174.000,— liraya sigortalıdır.

(**) 1.741.850,— liraya sigortalıdır.

(x) 3.274.947,26 lirası arsalar bedelidir.

MERKEZ BANKASI'NIN

Yirmiikinci Hesap Yılı Bilânçosu

P A S İ F

		Türk Lirası	
SERMAYE :		15.000.000	—
<u>İHTİYAT AKÇESİ :</u>			
Adı	24.086.282,25		
Fevkalâde	8.707.035,74		
Hususi	6.000.000,—		
Hususi (Bankamız Kanunu Madde : 19)	1.042.116,12		
İleride vukuu muhtemel zarar karşılığı (Bankalar Kanunu Madde : 31) ...	5.317.590,22	45.153.024	33
<u>TEDAVÜLDEKİ BANKNOTLAR :</u>		1.468.260.793	—
<u>MEVDUAT :</u>			
Resmî	159.731.622,64		
Bankalar	229.224.030,42		
Muhtelif	42.631.091,62	431.586.744	68
<u>ALTIN ALACAKLILARI :</u>			
Resmî Sâfi Kg.	48.731,531	153.541.846,81	153.541.846
<u>DÖVİZ ALACAKLILARI :</u>			
a - 3133 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler	56.502.000,—		
Mevduat	1.113.319,85		
Muhtelif	14.591.114,27		
b - 5256 sayılı kanuna göre :			
Hariçteki Muhabirler	128.446.303,96		
Mevduat	3.104.419,02		
Muhtelif	184.564.279,47		
c - Kliring	12.735.623,33	401.057.059	90
<u>MUHTELİF :</u>		327.822.711	19
<u>K A R :</u>		12.952.706	42
Yekûn		2.855.374.886	33

TÜRKİYE CUMHURİYET

Z İ M M E T

31 / 12 / 1953 Tarihindeki

	Türk Lirası	
Verilen Faizler	2.605.368	99
İdare Masrafları	10.636.641	03
Amortismanlar	224.013	52
Müteferrik Zarar ve Masraflar	2.678.098	95
Provizyonlar	14.123.689	52
Kâr	12.952 706	42
		e
Yekûn	43.220.518	43

MERKEZ BANKASI'NIN

Kâr ve Zarar Hesabı

M A T L U P

	Türk Lirası	
Alınan Faizler	29.464.944	29
Komisyon ve Acyolar	213.588	86
Tahvil Kârları	1.215.425	94
Kambiyo Kârları	11.494.016	56
Müteferrik Kârlar	832.542	78
Yekûn	43.220.5 8	43

F İ H R İ S T

	Sahife No.
I — Dünya İktisadi Vaziyeti	
1 — Dünya iktisadi vaziyeti ana hatları	9—11
2 — Ham madde vaziyeti	11—12
3 — Sınai istihlal	13
4 — Toptan eşya fiyatları	13
5 — İş gücünün istihdam hacmi	13—14
6 — Ücretler	14
7 — Geçinme indeksleri	14
8 — Kredi ve para politikası	14—15
9 — Karşılıklı Güvenlik Teşkilâtı yardımları	15
10 — Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ikrazatı	15—16
11 — Avrupa Tediye Birliği	17
12 — Milletlerarası Para Fonunun faaliyetleri	17—18
13 — Altın fiyatları	18
II — Türkiyede İktisadi Vaziyet	
1 — Memlekette iktisadi vaziyetin ana hatları	19—22
2 — Ziraat	22—24
3 — Sanayi	24—27
4 — Madencilik	27—28
5 — Enerji istihsalı	28
6 — Dış ticaret	28—30
7 — Dış ticaret rejimi	30—31
8 — Ulaştırma	31—33
9 — Altın ve döviz vaziyeti	33—34
10 — Para Fonu ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasıyla muameleler	34
11 — Devlet maliyesi	35—38
12 — Fiyat hareketleri	38—39
13 — Emisyon durumu	39—40
14 — Bankacılık	40—41
15 — Bankalardaki mevduat	41
16 — Bankaların ikrazları	41—42
17 — T. C. Merkez Bankası kredileri	43

	Sahife No.
III — Bilânçomuzun Tahlili	
1 — 1952 ve 1953 yılları bilânçolarının mukayesesi	44
2 — Aktif	
a) Altın	45
b) Döviz borçluları	45
c) Kasa	45
d) Dahildeki Muhabirler	46
e) Senetler Cüzdanı	46
f) Tahviller Cüzdanı	46
g) Avanslar	46—47
h) Hissedarlar	47
i) Gayri Menkuller	47—48
j) Demirbaş	48
k) Muhtelif	48
3 — Pasif	
a) Sermaye	49
b) İhtiyat akçeleri	49—50
c) Tedavüldeki banknotlar	50
d) Mevduat	50
e) Altın alacaklıları	50
f) Döviz alacaklıları	51
g) Muhtelif	51
h) Kâr ve sureti tevzii	52
IV — İdarî Mevzular	53
V — Murakıplar Komisyonu Raporu	55
VI — Bilânço ve Kâr ve Zarar Hesabı	58—61

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

İdare Merkezi : Ankara

Şubeleri :

Ankara   Mersin
İstanbul   Samsun
İzmir   İskenderun

UMUM MÜDÜRLÜK

Umum Müdür   : Nail Gidel
Umum Müdür Muavini   : Emir Sencer
Muhasebe Müdürü   : Fethi Aktan

Teftiş, Kontrol ve Personel Müdürlüğü

Müdür   Alâettin Kayal

Emisyon ve Vezne Müdürlüğü

„   Kâmil Refet Kıbrızlı

İç Muameleler Müdürlüğü

„   Enver Kösemen

Dış Muameleler Müdürlüğü

„ (A kısmı)   Fikret Sözer
„ (B kısmı)   Behzat Bayer

Kambiyo Müdürlüğü

„   Niyazi Denker

Muhaberat ve Arşiv Müdürlüğü

„   Ekrem Sungar

Hukuk İşleri

Hukuk Müşaviri   Fahri Tandoğan
„   Berin Beydağı

Malî ve İktisadî Tetkikler

Malî Müşavir   Fikri Diker
Müşavir   Emin Âli Serim

ŞUBE MÜDÜRLERİ :

Ankara	İklil Hebel
İstanbul	Fahrettin Ulaş
İzmir	Cavit Bilgen
Mersin	Sedat Arar
Samsun	Ali Kemal Akdur
İskenderun	Reşat Gökdemir